

yn Fryslân

PIER BOORSMA



## FOARWURD

Yn dizze bondel binne twa artikels opnommen fan respektivelik Maarten Mourik silger en Will Kymlicka, dy't de tekst foarmje fan lêzingen, dy't beide hâlden ha yn de njoggentiger jierren fan de foarige ieu.

De lêzing fan Maarten Mourik, doetiids ambassadeur foar ynternasjonale kulturele gearwurking, "Culturele coexistentie in Europa", is hâlden op 1 april 1995 yn it Maison Descartes yn Amsterdam as Méridon-lêzing. De jierlikse Méridon-lêzing hat as doel aspekten fan de kulturele betrekkingen tusken Frankryk en Nederlân te beljochtsjen. De tekst fan dizze lêzing is publisearre yn : Maarten Mourik, Culturele coexistentie in Europa, Vereniging Volkshogeschool, Méridon. Yn dizze tekst haw ik alle datearre feiten weilitten, de strekking fan de tekst waard dêrtroch net feroare.

De tekst fan Will Kymlicka "Liberaal Nasjonalisme" is ien fan de twa saneamde Spinoza-lêzingen mei as titel "States, Nations and Culture", dy't hâlden waarden oan de Filosofyske Fakulteit fan de Universiteit fan Amsterdam yn oktober 1995. De earste lêzing "Liberal Nationalism" giet oer de minderhedenproblematyk, de twadde "Multicultural Citizenship" giet oer yntegraasje fan ymmigranten. Om't de tekst fan de twadde lêzing yrrlevant is foar it begryp fan de earste lêzing, haw ik alle ferwizingen yn de earste tekst nei de twadde tekst weilitten. De beide teksten fan Kymlicka binne publisearre yn : Will Kymlicka, "States, Nations and Culture," Van Gorcum, 1997.

Will Kymlicka is heechlearaar politike filosofy oan Queen's University yn Ontario, Kanada.

Yn dizze bondel is in twadde tekst fan Kymlicka opnommen oer de politike stuaasje yn Fryslân. Dizze tekst is in fragmint út it boek: Will Kymlicka, "Multicultural Odysseys", Oxford University Press, 2007, s. 70.

Myn artikel "Op wei nei kulturele autonomy" hat earder publisearre west yn de Leeuwarder Courant, 2009.

Ik ha sels de oersettings makke fan de teksten fan Mourik en Kymlicka.

Grins, desimber 2010

Pier Boorsma



## YNLIEDING

Twa artikels yn dizze bondel, ien fan Mourik en ien fan Kymlicka, binne út 1995. Dat is net tafallich. Yn de njoggentiger jierren wie it hichtepunt wat de teoryfoarming oer minderhedekwestjes oangiet en de reewilligens om autonomy te ferlienen wie nea sa grut as yn dy perioade.

Yn it artikel fan Mourik leit hij de klam op de kulturele pluriformiteit fan Europa. Europa bestiet út kultuermienskippen, dy't al as net gearfalle mei steatkundige grinzen. Hij giet út fan de feitlike lykwaardigens fan alle kultuermienskippen en dat betsjut dat steaten en minderheden op it selde nivo stean. En dat hat as ymplikaasje, dat steaten de soevereiniteit fan har minderheden erkenne moatte.

Yn it artikel "Liberaal Nasjonalisme" fan Will Kymlicka binne twa noasjes fan belang. De earste giet oer de betruksenheid fan de steat bij de fersprieding fan in steatstaal en kultuer fia ferplichte ûnderwiis yn dy taal en funksje easken wat dy taal oangiet bij media en steatsynstellingen. De steat is net neutraal wat de hearskjende taal en kultuer oangiet. Troch de opkringende steatstaal freegje taalminderheden autonomy om har eigen taal en kultuer te beskermjen.

De twadde noasje hâldt yn, dat de kultuer betsjutting jout oan opsjes foar de ynfolling fan in fierder libben fan de leden fan dy kultuer. Sa kinne hja har yndividuele autonomy pas realisearje binnen har eigen kultuer. Wat hjir fan belang is, is de ferbining tusken universele begjinsels fan gelikensens en yndividuele autonomy mei de bysûnderheden fan etnisiteit, nasjonaliteit en kultuer. Dy ferbining jout de mooglikheid de groepsrjochten fan minderheden te beskermjen yn termen fan minskerjochten en liberale begjinsels. Ik moat hjir sydlings bij opmerke, dat yn Fryslân de Nederlânske en net de Fryske kultuer it ramt foarmet foar mooglike opsjes fan Fryske minsken, ommers it kurrikulum op skoallen en de taal fan de media binne foar it measte part Nederlânsk.

Yn myn artikel "Op wei nei kulturele autonomy" jou ik it goedgeunstige stânpunt fan it CDA foar kulturele autonomy yn Fryslân oer wer. Trij filosofen fine elk fan syn eigen eftergrûn út kulturele autonomy op syn minst akseptabel.

Yn it lêste artikel fan Kymlicka, dat ik "Oer Fryslân" neamd ha, stelt hij, dat yn Fryslân de mobilisaasje fan nasjonaal bewustwêzen net slagge is. En dat dat de reden is wêrom't Fryslân gjin territoriale autonomy hat. Neffens de lêste berjochten oer in mooglik posityf advys fan de kommisje Hoekstra wat oerdracht fan foech oan Fryslân oangiet, liket de kâns oanwêzig, dat Fryslân sûnder sa'n nasjonalistyske mobilisaasje autonomy krijt. Dat it Ryk ek de bijbehearrende finansjele middels ferskaft, dêr bin ik sjoen de ekonomyske omstannichheden net optimistysk oer.



In reis troek ik Europeeske kulturele landskapsen neaie ik jier. It waard gjin pleatsreil.  
Want wij alle us benammen dwaande hinde mei bestjende en mooglike konfliktsituasjes. De  
wolle yn ûntersykje wat de oarsaken binne fan de jalouse of al in dikkere benammen spawnen.  
Wat us benammen yntrassereet is om e west te kersken of dy konflikten te ferstjerke of  
teiskien jels gelikense omstannichheden en karsken woertelje. Mocht dat harsal wjer, dan  
hoele de frecht net in "voyage au bout de nuit" te warden. Dan omme's hant de karske  
konklusies te litten. Mar in ynternde oarsak om dy konflikten tehoaren te karsken. En omme's  
ek om de rinnende en

## KULTURELE KO-EKSISTINSJE

### YN EUROPA

It is te hoopjen, dat wij binne in eigen omdouwing net lykas ek. Mar it gefel  
feromme harsal en alse. It karske is fter dat ik net bin lykas dy oaren, mar dat wij te harsal  
te ferstjerke mei de frecht: "Kin dat ik bij de harsal? Wêr leit myn ferantwurdlikens? Wat is de harsal  
kommen fan de konflikten en de beheersking dêrien?"

Lykas it ferskannet te harsal, riede wij us deeglik te. Wy bestudeare dêre karske  
detaillearde kaart fan de Europeeske kulturen. Dy in lizzenen lytse en gruttere  
kultuermenskippen sjen. Sa'n kaart liket dêrnich, sa haw ik mine te harsal. Mar de harsal  
blommestilden, de sarsende "milieu" dy't men wol op te harsal. Mar de harsal  
Neist yndied lizzenen lokale kultuermenskippen, fter men harsal te harsal.

Fier in part us benammen fier in part wurde dy bekoepel troch in harsal kulturen. Mar  
dy't tegelyk ek de harsal politike harsal harsal. Barden fter wij lykwols harsal en harsal  
kultuermenskippen, der't de grinsen fan net harsal mei harsal grinsen. Mar de harsal  
fier is eigen kultuermenskip, dy't Nederlân likoged as fter harsal omdout. Mar de harsal  
de harsal lokale en regionale kulturele harsal ek om in eigen klear harsal. Mar de harsal  
in part plak ynkommen wurde troch in te harsal grinsen omdout harsal net omdout harsal  
harsal, de fter.

In karsal de omdout harsal harsal yn Frankryk. Binnen de "Hexagone" fter wij in part te  
minderheidskulturen, dy't troch Parys harsal grinsen harsal regionale harsal fan de harsal  
te harsal kulturen noemd te harsal wurde. Mar op sijn minst te harsal. Mar in de  
harsal harsal fan Frankryk, der't de harsal kulturen harsal nei harsal harsal  
blommestilden is dat te harsal.

### MAARTEN MOURIK

Mar fter wij fter Frankryk yn harsal warden net te Europeeske kaart. Dy harsal te harsal  
te harsal wat fan grutter belang, dat harsal harsal yn alle harsal in harsal.  
harsal fan it Europeeske kulturele landskip is. Te harsal of dy harsal harsal in  
harsal harsal is, alle wij harsal harsal harsal.

Mar fter wij te harsal fter harsal net te lang harsal, dan myn te harsal. Mar de harsal  
langere harsal harsal te harsal wat harsal harsal in harsal, te harsal harsal ek harsal harsal.  
"legende" harsal. En fter in harsal harsal it harsal ek net. Ik harsal te harsal in harsal harsal  
fan inkelde definisies, dy't us doel harsal us harsal harsal harsal en harsal harsal harsal.  
harsal.



In reis troch it Europeeske kulturele lânskip: dêrfoar noegje ik jo út. It wurdt gjin plezierreis, want wij sille ús benammen dwaande hâlde mei besteande en mooglike konfliktsituaasjes. Dêr wolle wij ûndersykje wat de oarsaken binne fan de latinte of al ta útbarsting kommen spanningen. Wat ús benammen ynteressearret is oan 'e weet te kommen oft dy konflikten yn fergelykbere of miskien sels gelikense omstannichheden en oarsaken woartelje. Mocht dat it gefal wêze, dan hoecht ús tocht net in "voyage au bout de nuit" te wurden. Dan ommers binne der faaks konklúzjes te lûken foar in yntegrale oanpak om dy konflikten tefoaren te kommen. En miskien ek om de rinnende en meastal wreed útfjochte tsjinstellingen te beheinen.

It is te hoopjen, dat wij bij it weromkommen yn eigen omjouwing net lykas sa faak it gefal is, feromme útblaze en sizze: "Ik tankje jo Hear dat ik net bin lykas dy oaren," mar dat wij ynkeare ta ússels mei de fragen: "Kin dat ik bij ús barre? Wêr leit myn ferantwurdlikens foar it tefoaren kommen fan de konflikten en de behearsking dêrfan?"

Lykas it ferstannige reizgers foeget, riede wij ús deeglik ta. Wij bestudearje dêrta foarst de detaillearde kaart fan de Europeeske kultueren. Dy lit tûzenen lytse en gruttere kultuermienskippen sjen. Sa'n kaart liket dêrtroch, sa haw ik mij ea ris útdrukt, <sup>1)</sup> op de kleurige blomfjilden, de saneamde "millefleurs," dy't men wol op let-midsieuske wandtapiten oantrefte. Neist yndied tûzenen lokale kultuermienskippen, fynt men hûnderten regionale kultuergebieten.

Foar in part en benammen foar in part wurde dy bekoepele troch in gruttere kultuermienskip, dy't tagelyk ek de nasjonale politike ienheid foarmet. Earder fine wij lykwols gruttere en lytsere kultuermienskippen, dêr't de grinzen fan net gearfalle mei steatkundige grinzen. Dat jildt al direkt foar ús eigen kultuermienskip, dy't Nederlân likegoed as Flaanderen omfettet. Wylst dêrbinnen de hûnderten lokale en regionale kulturele ienheden elk om in eigen kleur freegje. En wêrbinnen in apart plak ynnommen wurdt troch in relatyf grutte minderheidskultuer mei dúdlik eigen karakter, de Fryske.

Jo kenne de oerienkomstige situaasje yn Frankryk. Binnen de "Hexagone" fine wij in grut tal minderheidskultueren, dy't troch Parys sûnder grûn steefêst regionale farianten fan de Frânske ienheidskultuer neamd en behannele wurde. Mei op syn minst ien deadlike ôfrin: yn de noardwesthoeke fan Frankryk, dêr't de Flaamske kultuermienskip nei twa wrâldoarloggen bleatsteld is oan sa'n repressy, dat dy sa goed as ferdwûn is.

Mar foar't wij fierder Frankryk yngeane werom nei ús Europeeske kaart. Dy leart ús mei ien eachopslach wat fan grutter belang: dat *mearfoarmichheid* yn alle gefallen in *uterlik haadmerk* teken fan it Europeeske kulturele lânskip is. De fraach oft dy mearfoarmichheid ek in *wêzensmerk* teken is, sille wij daliks ûnder eagen sjen.

Foarst breidzje ik noch in stikje fierder-mar net lang mear-oan myn reis-metafoar. Foar in langere tocht hawwe je noch wat mear nedich as in kaart, je moatte him ek lêze kinne. Der wurde "legenda"easke. En sûnder in kompas giet it hast ek net. Ik bied jo it ien en oar oan yn de foarm fan inkelde definysjes, dy't as doel hawwe ús selskip bijinoar te hâlden en deselde rûte folgje te litten.



Ik begjin mei *kultuer*, meastal ûnkrekt brûkt as flagge op gâns ferskillende ladingen. Ik wol foaropstelde, dat wij it hawwe oer besteande kultuer yn hokker betsjutting ek, dat dy kultuer in dynamysk begryp is. Allinne deade kultueren binne statysk. Sels ûnderskied ik:

- *Kultuer yn ingere sin*: de artistike keunsten, de skeppende likegoed as de útfierende dus byldhou- en skilderkeunst, grafyske keunsten, toaniel, literatuer, muzyk, dûns, arsjitektuer, foarmjouwing, film, tillevyzjefilm, fideofilm. Dêrneist it kulturele erfgoed.
- *Kultuer yn rommere sin*: dat begryp omfettet behalve de krekt opsomme terreinen it ûnderwiis, de wittenskippen en it wittenskiplik ûndersyk, taal- en letterkunde, de massamedia benammen radio, tillevyzje en parse. Fierder folwoeksene-edukaasje en sosjaal-kultureel foarmingswurk.

As lêste:

- *Kultuer yn romme sin*: alle materiële en ymmateriële "besittingen" fan in beskate kultuermienskip en de dêrop basearre struktueren en ynstellingen en har ûnderlinge ferhâlding; sa't mei dy besittingen omgien wurdt en sa't de beslútfoarmingsprosessen har beslach krije; de hearskjende wearden en noarmen; de libbensstyl en mentaliteit fan dy mienskip. Dizze romme definysje wurdt meastal de antropologyske neamd.

It begryp kultuer yn elk fan de trije neamde betsjuttingsen brûk ik as weardefrij begryp. De kultuer fan de nazy's, de kultuer fan it Stalin-tiidrek, kin men allinne yn neutrale sin kultuer neame. Leit men weardekriteria oan dan kin men net oars as fan barbarij sprekke. En de botsing fan kultueren yn it eardere Jûgoslavie hat neat mei beskaving mar in soad mei barbarij te krijen. (Ik wiis foar de folsleinens noch op it brûken fan it wurd kultuer as de libbenswize of de styl fan in beskate sosjologyske kategory of spesjale groep. Sa wurdt sprutsen fan jongereinkultuer, fan strjittekultuer, fan subkultuer. Of fan bedriuws-kultuer, partijkultuer ensafuorthinne. Foar myn riddenaasje is dat wurdgebrûk fan minder belang).

- *Beskaving* is dan ek wat oars as kultuer. Ik beskôgje dy as de mearwearde fan kultuer of fan kultueren. Wij sille letter sjen hoe't dy mearwearde yn Europeesk ferbân ta stân komt, sadat wij sprekke kinne fan Europeeske beskaving. Ik ûntken dan ek it bestean fan in Europeeske kultuer. Der is wol de mannichte fan Europeeske *kultueren*.
- *Kulturele identiteit*. In oar kaaibegryp. Yn abstrakto is it al net maklik te definearjen. , lit stean yn konkreto, sa't bliken docht oan de diskusje, dy't de lêste jierren op gong kommen is oer de Nederlânske identiteit.<sup>2)</sup>

Wij hawwe hjir lykwols te krijen mei it begryp yn abstrakto. Identiteit is in relatyf begryp: immen of eat hat allinne identiteit yn relaasje ta in oar of wat oars. Soe ik allinne op de wrâld wêze dan soe ik gjin identiteit hawwe alteast gjin minsklike. Identiteit is alles dêr't ik oars bin as de oare. De identiteit fan in kultuermienskip wurdt bepaald troch it ûnderling gewicht yn dy mienskip fan de haadeleminten fan har kultuer yn brede sin, dêrom yn it materiële likegoed as yn it ymmateriële flak.



- *Kultuermienskip, kulturele ienheid of entiteit* . Foar it doel fan myn ferhanneling soe ik de kultuermienskip, oars sein de kulturele ienheid of entiteit net yn it foarste plak sjen wolle yn de kontekst fan sosjologysk ûnderskieden groepen mar yn har geografyske bysûnderheid. Dat hâldt yn ,dat in kulturele ienheid in lokale mienskip wêze kin (in doarp) , in regionale (distrikt, provinsje of grutter), in nasjonale (Portugal), of in boppenasjonale Skandinavie). Sa is lykas oantsjut de lytsere Fryske kultuermienskip in part fan in gruttere , de Nederlânske, dy't Nederlân en Flaanderen omfettet. Op har beurt is de Nederlânske kultuermienskip part fan respektivelik de groep fan de Westeuropeeske, fan de Europeeske en as lêste fan de Westerske kultuermienskippen. Wij hawwe al fêststeld , dat it haadskaaimerke fan de kulturele kaart fan Europa nearfoarmichheid, pluriformiteit is , nearfoarmichheid binnen in beskate ienheid. Geografysk is dy ienheid net oeral even dúdlik fêst te stellen.

Yn it Westen, Noarden en Suden lizze der dúdlike seegrinzen mar nei it Easten ta is in geografyske ôfbeakening fan it kulturele Europa minder maklik. Yn it Súd-Easten wolle de Turken graach ta Europa rekkene wurde en yn polityk en ekonomysk opsicht hearre se dêr ek ta. Mar kultureel? Op syn bêst yn in mingfoarm. En hoe eastlik strekke Europeeske kultueren? Dy hâlde net op bij de Oeral . Wij moatte dan ek Sibearje , ôfsjoen fan syn noardlike en súdlike rânegebieten , ta it Europeeske kultuergebiet rekkenje. Dat jildt dêrom net foar de Aziatyske republiken fan de eardere Sovjetuny.

It liket nuttich hjir even te sjen nei de kultueren ,dy't foar it measte part beynfloede binne troch of sels ôfstamje fan Europeeske kultueren. Sels de Noard-Amerikaanske, dy't lykwols yn wikseljende foarmen in multy-kultureel patroan sjen lit. Dat jildt nammers ek yn tanimmende mjitte foar it kulturele gesicht fan de Feriene Steaten. Australie en Nij-Seelân binne noch altyd foar it measte part farianten fan Europeeske kultueren, benammen de Angelsaksyske. De kultuer fan de blanke Súdafrikaanske is net te ûntkennen fan Europeeske oarsprong, lykas in grut part fan dy fan Israel. Wij beflappe al dy kultueren mei dy fan Europa ûnder "*westerske kultueren*" en stelle fêst , dat as de Europeeske kultueren wol de "*memmekultueren*"binne mar binnen de westerske kultueren gjin oerhearskjende posysje mear ynnimme.

De *Europeeske beskaving* is it resultaat fan hieltyd wikseljende fersmelting, fan wjerskanten beynfloedzjen en krúsbestowing fan Gryksk-Hellenistyske filosofieën en ideeën oer de mins, de maatskippij, de steat, de wittenskippen en de keunsten, fan Romeinske politike en juridyske grûnbegripen en praktiken en fan Joadsk-Kristlike religieuze ideeën en dêrop basearre etyske en maatskiplike opfettings.

Bij it sykjen nei de boarnen fan de Europeeske beskaving wurde hast nea âldere lagen as de trije niisneamde oanboarre. Ik bin lykwols fan betinken , dat wol men de Europeeske beskavingsskiednis folslein begripe kinne in fjirde laach net bûten beskôging litten wurde mei. Ik bedoel de foarkristlike, Keltyske en Germaanske skiednis fan West-Europa. Al is dêrfan mar in bytsje fêstlein dochs wol dat net sizze dat dy skiednis folslein útwiske is. Yn folksleauwen,



sagen en leginden en folkloare net allinne mar ek yn rjochtsbegripen libje dy ûnderlagen yn grutte parten fan Europa fierder.

Ek tink ik, dat bij de ferklearring fan de útbarstingen fan barbarij, dy't yn West-likegoed as yn East-Europa foarfallen binne, net foarbijsjoen wurde mei oan neamde foarkristlike "ûnderlagen". Nazi-begripen as "Blut und Boden", it minsbyld yn har ideology, it despotisme, dat de Easteuropeeske skiednis karakterisearret binne yn oarsprong yn dy lagen oanwêzich.

*De Europeeske beskaving* is oan de iene kant bepaald neffens de hûnderten yn de preehistoarje woarteljende etnyske en linguistyske mienskippen helle ha út de niisneamde boarnen fan beskaving, oan e oare kant troch har ûnderlinge beynfloeding, har tsjininoar oanwriuwen en har tsjininoar botsen.

Dat makket de oarspronklike en besteande mearfoarmichheid ta *in beskavingsfaktor op himsels*. Om in bekende Frânske siswize te parafrearjen: "du choc des cultures jaillit la civilisation".

It is nochris de pluriformiteit fan de Europeeske kultueren, fan de ferskillende Europeeske identiteiten, dy't de Europeeske beskaving har ynderlike spankrêft, har útstrielingskrêft en har oantrekkingskrêft jûn hat. Wannear't wij ynskikke, dat mearfoarmichheid in wichtige rol spilet yn de motoryk fan it Europeeske beskavingsproses dan folget dêr streekrjocht út, dat *ferlies oan pluriformiteit ferlies oan beskavingsmotoryk ynhâldt*. Dat is in wêzentlike, fûnemintele konstatearring. Hjirop basearje ik al desennia lang myn pleit foar it hanthavenjen, de beskerming en fierdere ûntwikkeling fan kulturele pluriformiteit yn Europa.

Dat betsjut foaral it hanthavenjen, de beskerming en it garandearjen fan ûntwikkelingsmooglikheden fan en foar Europa's lytse en lytsere kultuermienskippen en ta dy lêsten rekkenje ik ek de Nederlânske. It binne ommers de lytse(re) kultuermienskippen, dy't bleatstean oan de druk fan ekonomyske, psychologyske en kultuerpolitike faktoaren, oan dy drukgebieten wolle wij earst omtinken jaan.

Lit ús even noch de kulturele kaart fan Europa ferlykje mei de politike. Wij sjogge dan kulturele en politike grinzen mar selden gearfallen. Hja hawwe berekkene, dat yn it Europa fan de Ierske westkust oant de Oeral net minder as fjirtich prosint fan alle kultuermienskippen gjin eigen steatkundige grinzen hat. Soms lizze se isolearre yn in gruttere kultuermienskip, dy't tagelyk in steatkundige ienheid is. Fryslân, Wales, Skotlân, Noard-Ierlân, Bretagne, de Elzas, Korsika, en in grut tal kultuermienskippen yn it eardere Jûgoslavie en de eardere Sovjetuny. Soms binne se nau besibbe oan de mearderheids-teffens nasjonale kultuermienskip yn in oanswettend lân lykas Hongaren yn Roemenie en yn de Slowaakske Republyk, de Turken yn Bulgarije. Dan wer is in kultuermienskip oer twa of mear nasjonale steaten ferdield. Dat is it gefal mei de Nederlânske, dy't ferspraat is oer Nederlân, dêr't hja teffens mearderheidskultuer yn is, Belgie, dêr't hja autonoom yn is yn in federatyf steatsbestel en Noardwest-Frankryk, dêr't hja lykas sein noch mar sterk ferswakke yn oanwêzich is. Oare foarbylden fan yn mear as ien steatkundige ienheid oanwêzige kultueren binne de Katalaanske en de Baskyske. De lêsten binne dúdlik mânske minderheidskultueren. Der besteane noch gâns fariaasjes op it tema kulturele en steatkundige grinzen, lykas bijgelyks de Switserske situaasje: trije grutte Europeeske kultueren,



plus in net ûnbelangrike regionale kultuer, de Raeto-Romaanske-de lêste komt ek yn Tirol foarferdield oer 26 kantons; dat allegearre ûnder in ûnmiskenber nasjonaal tek, it Switserske.

Wij meie op grûn fan de feiten útgean fan de *kwalitative lykweardigens* fan alle kultuermienskippen. De feiten litte nammentlik sjen, dat lytsere kultuermienskippen bijdragen oan de beskaving levere ha en leverje, dy't – yn positive sin – yn gjin ferhâldiung stean ta har geografyske en demografyske omfang.

Foarbylden : de skilderkeunst yn de Nederlannen, fan de sa neamde Flaamske primitiven ôf oant hjoed de dei; de bijdrage sûnt de sechtjinde ieu oan de Europeeske muzyk fan de Súdlike Nederlannen en Bohemen, letter fan Tsjechoslowakije, Poalen, Hongarije en Roemenie; it plak dat Ierlân en inkelde Skandinavyske lannen yn de wrâldliteratuer ynnimme; de bijdrage oan de wittenskiplike ûntwikkeling levere troch de Republyk fan de Feriene Nederlannen en oan de fersprieding dêrfan. Wichtiger as de omfang fan in kultuermienskip is it dêr hearskjende kulturele klimaat.

Spitgernôch moatte wij fêststelle, dat yn de wrâlden, dêr't *kwantiteit* fan it grutste belang is, de wrâlden fan de ekonomy en de polityk gjin lykweardigens tusken de kultueren hearsket, dat de lytsere dêr sûnder útsûndering ek de swakkeren binne, soms yn in mjitte, dy't har yn har bestean bedriget. En dan haw ik it noch net ienris oer direkte gewelddiedige ûnderdrukking, dy't yn har útwurking net minder destruktif is.

Sa't bijgelyks de kulturele minderheden yn Frankryk dy al iuwen ûnderfine. Al yn 1539 waard it Frânsk as ienheidstaal oplein. Yn teory bestiet der foar dy minderheden hjoed de dei frijheid om har kulturele identiteit te belibjen mar administrative maatregels en sosjaal-psychologyske druk ûntkrêftsje dy frijheid. (-) Bretons, Basken, Katalanen en Elzassers wrokje. Oer it lot fan de Nederlânske kultuer yn Frânsk Flaanderen hie ik it al.

Better mar dochs noch net befredigjend is de kultuer-politike posysje fan minderheidskultueren, dy't foar in part autonomy krigen ha, lykas de Friezen, de Katalanen en de Basken yn Spanje, de Hongaren yn Slowakije en minder yn Roemenie.

Yn it algemien kin men úthâlde, dat de posysje fan lytsere kultuermienskippen pas dan befredigjend regele is as dat bard is yn in federatyf steatsferbân, dat it begjinsel fan autonomy foar de dielkultueren ûnfermindere hanthavenet. Lykas yn Switserlân, Dútslân en yn Belgje. Mar ek yn de Feriene Steaten en Kanada al giet yn dat lêste lân net elkenien de autonomy fier genôch (Quebec).

Mar ek polityk *ûnôfhinklike* lytsere kultuermienskippen ferkeare hyn of te nei net yn in optimale situaasje. En wol as gefolch fan twa oeral wurkjende faktoaren, dy't te krijen ha mei relative grutte oeral dêr't gruttere en lytsere kultuermienskippen meiinoar kontakten ûnderhâlde.



### *De earste faktor hat in ekonomysk merkteken*

It giet hjir hiel simpel om de wurking fan de frije merk yn it bysûnder om relative produksjekosten. De produsint ek dy fan kultureel guod en kulturele tsjinsten, dy't foar in lytse(re) merk wurket, mei oare wurden in lytsere ôfset hat, sil foar in ienheid produkt in hegere ferkeappriis betingje moatte om út syn kosten te kommen as syn konkurrint, dy't in grutter ôfsetgebiet hat. Om in praktykfoarbyld te jaan: de Nederlânske útjouwer hat in betreklik lyts ôfsetgebiet foar syn yn it Nederlânsk skreaune boeken en moat dêrom in betreklik hege ferkeappriis hantearje. De Amerikaanske of Ingelske útjouwer hat praktysk de hiele wrâld as ôfsetgebiet en kin –ik sis net dat it oeral bart, want faak wurdt in monopolisearjend belied fierd– syn prizen foar ien boek gâns leger stelle as syn Nederlânske kollega. In krêftige merkposysje ferkringt de produkten fan lytsere produsinten. Wij sjogge dat dúdlik op de merken foar massakultuer, bijgelyks dy fan de popmuzyk of dy fan de tillevyzje-searjes. De Amerikaanske soap-searjes feroverje de wrâld net omdat se better binne as net-Amerikaanske produksjes mar omdat se nei't se yn it eigen lân amortisearre binne tsjin ôfbraakprizen oan de rest fan de wrâld oanbean wurde kinne.

In lykweardich Nederlânsk produkt easket op de eksportmerk hege marketingkosten, oersettings, “dubbing” of ûndertiteling. Ha jo wolris besocht yn Londen, Parys of Berlyn in yn it Nederlânsk skreaun boek te keapjen? As jo dat al slagget sille jo in soad winkels ôfreizgje moatte. Wylst ús boekwinkels en ek kiosken fol lizze mei oarspronklike literatuer út hast alle “grutte” talen. De neidielen fan de lytse merk jilde foarst foar alle kulturele produkten, dy't oan taal bûn binne: foar belletrij mar ek foar wittenskiplike útjeften, foar film, tillevyzje-programma's en oare audiofisuele produkten, foar it teater en it kabaret. Wylst ek net-talige kulturele produkten fan lytsere kultuergebieten lije ûnder algemiene ûnbekendheid. Ek hjir jildt ûnbekend is ûnbemind. In lytser kultuergebiet moat om samar te sizzen syn guod en syn tsjinsten yn e hurde wyn op presintearje. De grutteren hawwe de wyn yn e rêch. Der is dan ek in soad te sizzen foar beskermjende maatregels op de kulturele merk troch kwotaregelingen of mei fiskale foarsjennings.

*De twadde faktor* dy't de lytsere kultuermienskippen om samar te sizzen yn e hoeke kringt, hat in *psychologysk merkteken*. It giet hjir net om in teoretyske konstruksje. Yn myn mear as fjirtichjierrige diplomatieke karriêre bin ik der faak, al te faak, mei konfrontearre. It is it ferskynsel fan út e hichte dwaan, grutskens, de ûnferskilligens of sels minachting, dy't gâns fertsjintwurdigers fan gruttere kultuermienskippen foar de lytsere hawwe. It is in hast automatysk yn wêzen primityf psychysk meganisme. It is de oarsaak fan it feit, dat in Dútsker seit, dat Nederlânsk in soarte “Plattdoitsch” is. En in Frânsman, dat de Nederlânske taal gjin kultuertaal is. It late der ta, dat president Mitterand yn in rede foar it Europeesk parlemint yn ien sike wei spruts oer de bedriging fan it Welsh, it Flaamsk en it Nederlânsk yn dy folchoarder!<sup>3</sup> Sa stelt ek in Nederlânske net-Fries de fraach wêrom't safolle drokte makke wurde moat oer Fryske taal en kultuer. Sa fertelt de Nederlanner mei smak syn Belgemoppen. Ik bedriuw gjin djipte-psychology wannear't ik ûnderstel, dat oan dy faak ûnsmaaklike grappen in beskate grutskens fan de noardlike Nederlanner foar de súdlike oer de grûnslach foarmet.

Sa is der gjin mis op, dat de hâlding fan gâns minsken yn ús lân en dêrbûten foar allochtoane groepen oer foar in grut part it gefolch is fan dat psychysk meganisme, dat ús likegoed slachtoffer as bedriuwer fan it kwea makket..



It seit himsels, dat wannear't in grut tal ynwenners fan de folken om ús hinne fan betinken binne, dat ús taal net ernstich nommen hoegd te wurden hja dat oardiel ek trochlûke nei ús literatuer. De kennis fan ús letterkunde yn de oanbuorjende grutte lannen is dan ek gâns lytser as dy fan de Skandynavyske literatueren. Mei kwaliteit hat dat neat te krijen.

Misfettings oer de kulturele identiteit fan de oar kinne katastrofale gefolgen hawwe benammen as dy oan de kant fan agressive grutteren hearskje.

(-) Ik sinjearje in wichtige ûntjouwing, it oplibjen oeral yn Europa fan it lokale en regionale kulturele selsbewustwêzen. Ik achtsje dat in goed ding. Allinne dyjingen, dy't har ynnestele witte yn har eigen direkte kulturele omjouwing sille de ynfloeden fan gruttere kulturele ferbannen en mienskippen sûnder grutte spanningen ferwurkje kinne. Yn de Europeeske Uny wurdt troch politisi krekt dien as fine hja "de Europeeske boarger" in goed ding.

Mear as in Europeesk paspoart en in papieren Europeesk-boargerskip hawwe hja dy fiktive figuer net biede kinnen. Ik wit net oft de "Europeeske boarger" ea ûntstean sil, ik betwivelje sels de winsklikheid dêrfan. Mar ien ding stiet fêst, in beskate Europeeske solidariteit sil allinne waakse kinne fan de direkte kulturele "nêstwaarmte" fan har dragers út. Oars driget der in Europeeske "pleinfrees" te ûntstean.

(-) Wat ús foar eagen stiet as ynstrumint foar de oardering fan it Europeeske kulturele lânskip, foar it tefoaren kommen en it betwingen fan konflikten is in "*Europeesk Hânfest foar Kulturele Gearwurking*". Sa'n hânfest soe in gedrachskoade befetsje moatte foar de omgong tusken en mei alle kultuermienskippen, lyts en grut, ûnôfhinklik en steatkundich ûnderhearrich, mearderheids- of minderheidskultuer. In gedrachskoade, dy't basearre wêze moatte soe op it rjocht op kultuer fan persoanen en groepen, op tolerânsje en ûnderlinge solidariteit. Sa'n hânfest soe grif ek oer folkerjochtlik erkende middels beskikke moatte om it fogjen fan de oerienkommen gedrachregels ôf te twingen.

Wij leauwe, dat it oanfurdigjen troch de Europeeske folkemienskip fan in hânfest lykas bedoeld, dat wat wij sjogge as de wichtichste oarsaak fan kulturele konflikten, de eangst fan wjerskanten weinimme kinne soe. Latinte konflikten soene dêrtroch tefoaren kommen wurde kinne en al losbrutsen konflikten soene dêrmei betwongen wurde kinne. Wie frijheid fan eangst net ien fan de fjouwer fûnemintele frijheden yn de nei-oarlochske Atlantyske Ferklearring?

Dat dat gjin naive drôchbylden binne, wurdt sjen litten troch ûntjouwings, dy't der yn ferskate foara foarfalle. Op inisjatyf fan de Rie fan Europa kaam in Hânfest foar de beskerming fan Minderheidstalen ta stân, dat sûnt 1992 iepenstiet foar ûndertekening.

Ek de Organisaasje foar Europeeske Feilichheid en Gearwurking bekroadet har hieltyd mear om de belangen fan nasjonale minderheden. En dan is der in Europeesk Stabilitetspakt (Pakt Balladur) oer ûnskeinberens fan grinzen en de rjochten fan minderheden. Ik haw fierder oanstriid om fraachtekens te setten bij ôfspraken oer beskerming fan minderheden yn it ramt fan brede politike en foar in part ek militêre ôfspraken tusken nasjonale regearingen. Dat is in foarm fan symptoombestriding. In hânfest lykas wij dat foarsteane soe it kwea bij de woartel oanpakke.



In Europeesk Kultureel Hânfest soe in wichtige stap fierder gean en net de ferhâlding tusken steaten en har minderheden regelje mar dy tusken *alle Europeeske kulturele mienskippen*, dêr't etnyske, religieuze, taal- en kulturele minderheden troch op it selde nivo tild wurde soene as homogene nasjonale kultueren en nasjonale mearderheids-kultueren. Dat betsjut wol, dat nasjonale regearingen de kulturele soevereiniteit fan alle kultuermienskippen erkenne moat, ek fan dy binnen har eigen grinzen. Nei ús betinken in needsaaklike stap yn de ûntjouwing fan de kulturele minskerjochten, dy't syn rjochtfeardiging fynt yn de prinsipiele *kwalitative gelikensens* fan alle kulturele entiteiten.

De Méridon-lêzing stiet tradisjoneel yn it teken fan de ferhâlding tusken Frankryk en Nederlân. Dêrom de fraach: hoe kinne en moatte wij gearwurkje? Utgongspunt moat wêze de erkenning fan wat ik niiskrekt en ek earder neamde de kwalitative gelikensens fan alle kultueren. Kulturele hofeardigens stiet gearwurkjen yn e wei. Dat jildt ek foar it twadde betingst: wol men de kulturele pluriformiteit yn Europa fersterkje en hanthavenje dan sil men begjinne moatte jins eigen kulturele minderheden as *autonome entiteiten* te erkennen en se net te beskôgjen en te behanneljen as ôflizzerkes fan de eigen mearderheidskultuer.

It giet dus net om de kulturele pluriformiteit fan de Europeeske naasje<sup>7)</sup> mar om dy fan de Europeeske *kultuermienskippen*. Dan is gearwurking leafst yn de Rie fan Europa mooglik.

En Méridon sels? Dat liket mij it ideale ramt te bieden foar bilaterale en multilaterale ûnderhannelingen oer in Europeesk Hânfest foar Kulturele Gearwurking.

As lêste: Dat Hânfest soe in grutte stap foarút wêze op de ieuwenâlde wei fan it Europeeske beskavingsproses en op it nei-oarlochske paad fan de ûntjouwing fan minskerjochten. In wichtige stap ek op wei nei in feriene Europa, dat idealiter in Europa fan kulturele en ekonomyske regio's wêze sil. (dy't fierder net needsaaklikerwiis gear hoege te fallen). It hânfest soe as in grut foarbyld jilde kinne foar gebieten earne oars yn e wrâld, dêr't hja krekt as wij wrakselje mei it finen fan lykwicht yn in pluriforme kulturele wrâld. Foar de Unesco soe de taak weilein wêze dy beskavingsfaktor earne oars yn e wrâld yn te fieren.

Jo, myn taharkers freegje ik om it idee foar in Europeesk Hânfest te stypjen en ik noegje jo út mei te tinken oer de ynfolling dêrfan.

Noaten

1. Myn *Europa's culturele veelvormigheid- bron van beschaving*, Enschede, 1992, dêr't ik inkelde passazjes foar dizze lêzing oan ûntliend ha.
2. Hoe yngewikkeld dizze materie is, mei bliken dwaan út it feit, dat de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) yn 1993 in "prioriteitenprogramma" begûn is ûnder de titel "De Nederlandse cultuur in Europese context," dat net minder as acht jier duorje sil en dêr't in bedrach fan tsien miljoen gûne foar útlutsen is. As ikerpunten "binne de jiertallen 1650, 1800, 1900 en 1950 keazen.
3. Rede útsprutsen op 17 jannewaris 1995 bij de presintaasje fan it programma fan it Frânske foarsitterskip fan de Europeeske Uny.
7. Op'e nij sitearje ik de rede fan President Mitterand



## YNLEIDING

Yn dizze [ôzing] doe ik grêch in rige oan mear beskibbe ûnderwerpen besprekke, betjûngende de status fan etnolokale groepen yn liberale demokrasyen. Ik sil beskibbe dy ûnderwerpen op in trij-aldigjende wyze te beskibben: op in wyze dy't nei't ik hoopje fan ynteressant is, op alle liberale demokrasyen, dy't yn Kanada of de Amerika's of Australië. Mar de ferskate foarfallen, dat myn oarsprik fan dizze ûnderwerpen, sterk beynfloede is troch de mienskippe yn Kanada.

Li't mi dan as yn't **LIBERAAL NASJONALISME** besprekke, dy't myn oarsprik ynspirearje. Foarst en tige dromend is der de mooglikheid fan de ôfskieding fan Quebec fan Kanada. Op 30 oktober 1995 stonden de ynwenners fan Quebec yn in referendum oer de mooglike ôfskieding fan Kanada. Yn e ynwenners hâde stikken fan de referendums kampagne, suggerearre de opiny-undersiker, dat de separatisten winne soene. Ubelidde, ferrommen de ynwenners fan Quebec de soverenniteit mei de lytst mooglike margjel 50.5 teinoar 49.3% jierchline fanwege de befolkes, dy't de premier op it lêste momint, dat om de grêwen te fêrmegen en as de ealder fan de ynwenners fan Quebec yn'e mûtte te kommen. Dy befolke wie wêrbich onder de ynwenners fan Quebec, wêr ferdield bliene oer de fondeljen fan ôfskieding, dat in oerweldigjende jierseus bestiet oer it feit, dat de status oan net akseptabel is. It reanige punt is oft it federale systeem fêldwande herfoarme wurde kin om oan de winsk net gruttere erkenning fan de apartsens fan Quebec en om gruttere autonoomy te fêldwande.

Spilgersoek is "unwierskyplik", dat it federale regear yn suet wêze sil it ûnthjitt om de grûnwet te herfoarmjen nei te kommen. Wij hawwe (-) twa kear besocht de grûnwet te herfoarmjen: de Meech Lake Akkoerd yn 1987 en de Charlottetown Akkoerd yn 1992, beider sliggen der nei en de fereenske fêstlitting bûten Quebec te krijen. Feit is, dat de measte inoelak sprekjende Kanadezen, it idee fereenske Quebec gruttere erkenning of mear macht te jaan. Hja sjogge it as in fêrm: fan spetsiale status dy't net billik is en ek as in bekeanning foar drometige fêrmjen fan etnolokalisasjone.

(-) Ik leau, dat ien fan de redenen wêrom't it probleem fan de status fan Quebec, binnen Kanada en allin oer te lissen is, is dat wij de begripen en teorieën om de dy't nocht bliene om der probleem op in fêrstêtjige wyze te besprekken. De bekende begripen út de liberale demokratiske teory: yndividuele bejergers en politike rjochten, gelikense ekonomyske kânsen, bliene hji net relevant. De yndividuele rjochten fan de ynwenners fan Quebec wurde troch de grûnwet beskermde. Berrepedat haw, oer it fêrm, dat ien of oare wetlike diskriminaasje of ekonomyske fêrgrifkenseus binnen Kanada.

WILL KYMLICKA



## YNLIEDING

Yn dizze [lêzing] soe ik graach in rige oan inoar besibbe ûnderwerpen besprekke wolle oangeande de status fan etnokulturele groepen yn liberale demokrasyen. Ik sil besykje dy ûnderwerpen op in frij algemien nivo te besprekken, op in wize dy't nei't ik hoopje fan tapassing is op alle liberale demokrasyen, itsij yn Europa of de Amearika's of Australasie. Mar ik moat fuortdaliks tajaan, dat myn oanpak fan dizze ûnderwerpen sterk beynfloede is troch de tússituasje yn Kanada.

Lit mij dan as ynliding koart twa problemen yn Kanada besprekke, dy't myn wurk ynspirearje. Foarst en tige driuwend is der de mooglikheid fan de ôfskieding fan Quebec fan Kanada. Op 30 oktober 1995 stimden de ynwenners fan Quebec yn in referendum oer in mooglike ôfskieding fan Kanada. Yn 'e opwinende lêste wiken fan de referendum kampanje, suggerearre de opiny-ûndersiker, dat de separatisten winne soene. Uteinlik fersmieten de ynwenners fan Quebec de sûvereiniteit mei de lytst mooglike marzje (50,5 tsjinoer 49,5%) fierhinne fanwege de beloftes, dy't de premier op it lêste momint die om de grûnwet te feroarjen en sa de easken fan de ynwenners fan Quebec yn 'e mjitte te kommen. Dy belofte wie wichtich omdat de ynwenners fan Quebec sterk ferdield binne oer de foardielen fan ôfskieding, der in oerweldigjende iensens bestiet oer it feit, dat de status quo net akseptabel is. It iennige punt is oft it federale systeem foldwaande herfoarme wurde kin om oan de winsk nei gruttere erkenning fan de apartens fan Quebec en nei gruttere autonomy te foldwaan.

Spitigernôch is it ûnwierskynlik, dat it federale regear yn steat wêze sil it ûnthjit om de grûnwet te herfoarmjen nei te kommen. Wij hawwe (-) twa kear besocht de grûnwet te herfoarmjen - de Meech Lake Accord yn 1987 en de Charlottetown Accord yn 1992 - beiden slaggen der net yn de fereaske tastimming bûten Quebec te krijen. Feit is, dat de measte Ingelsk sprekken Kanadezen it idee fersmite Quebec gruttere erkenning of mear macht te jaan. Hja sjogge it as in foarm fan *spesjale status* dy't net billik is en ek as in beleanning foar ûnwettige foarmen fan etnonasjonalisme.

(-) Ik leau, dat ien fan de redenen wêrom't it probleem fan de status fan Quebec binnen Kanada sa slim op te lossen is, is dat wij de begripen en teorieën misse, dy't nedich binne om dat probleem op in ferstannige wize te besprekken. De bekende begripen út de liberale demokratyske teory - yndividuele boarger en politike rjochten, gelikense ekonomyske kânsen - binne hjir net relevant. De yndividuele rjochten fan de ynwenners fan Quebec wurde troch de grûnwet beskermde. Boppedat hawwe hja net langer te lijen ûnder ien of oare wetlike diskriminaasje of ekonomyske ûngelikensens binnen Kanada.



(-) Stúdzjes hawwe sjen litten, dat der gjin statistysk signifikante ferskillen binne yn ynkommen of rykdom tusken frankofoanen yn Quebec en anglofoanen.<sup>2)</sup>

It nasjonalisme yn Quebec liket dêrom hast hielendal motivearre te wêzen troch in langst nei erkenning en útdrukking fan nasjonale identiteit. De nasjonalisten fan Quebec hâlde mei klam út, dat hja in aparte mienskip binnen Kanada binne en freegje in gruttere erkenning fan har aparte identiteit, likegoed as gruttere romte om har aparte kultuer út te drukken. Dat is amper unyk foar Kanada. Wij fine gelikense situaasjes yn oare liberale demokrasyen, lykas Belgje of Spanje, dêr't etnokulturele minderheden sterke nasjonalistyske bewegingen ûntwikkele ha, nettsjinsteande it feit, dat har yndividuele rjochten en ekonomyske belangen beskermde wurde.

Spitigernôch misse wij yn Kanada de wurdskat, dy't nedich is om wiis wurde te kinnen út soksoarte situaasjes. Wij hawwe fansels in byld fan nasjonalisme mar it is in byld, dat fierhinne foarme wie troch de ûnderfining fan Europa yn de wrâldoarloggen in byld fan nasjonalisme as kultureel ksenofobysk, etnysk eksklusyf, anty-demokratysk, territoriaal ekspansyf en oerhingjend nei geweld. (-) Untjouwingen op de Balkan hawwe dat byld fan nasjonalisme as in tige ûnliberaal ferskynsel fersterke. Yn safier't Ingelsk-sprekkende Kanadezen it nasjonalisme fan Quebec beskôgje yn dy kontekst fersterket it har beslút net oan de nasjonalisten ta te jaan.

Mar foar it nasjonalisme fan minderheden yn liberale demokrasyen – of hja no yn Quebec, Kataloanje, Flaanderen, Skotlân of Puerto Rico binne – binne dy termen net brûkber. Ik leau, dat hja in tige ferskillend soarte fan nasjonalisme foarmje en wij hawwe driuwend ferlet fan in klearder byld fan it soarte fan nasjonalisme, dat ûntstiet yn liberale demokrasyen.

Foar in part om de negative konnotaasje fan nasjonalisme tefoaren te kommen mijne guon ferdigeneren fan mear macht foar Quebec de taal fan *naasje* en *nasjonalisme* en prate yn stee dêrfan yn de taal fan *mienskip*, *kultuer* en *identiteit* <sup>3)</sup>

mar dat soarte taal fertsjusteret likefolle as dat it ferhelderet. Der binne in soad groepen, dy't in *mienskip* mei in aparte *kultuer* en *identiteit* foarmje mar inkelde fan har stribje nei in aparte steat. Wij prate faak oer in kultuer fan de arbeidersklasse, of homoseksuele identiteit of in mienskip kwa miljeu. Fan buerten, stêden, regio's kin sein wurde, dat hja allegear mienskippen foarmje mei har eigen aparte kultuer en identiteit likegoed as bedriuwen, tsjerken, sosjale bewegingen, politike partijen en groepen mei in beskate libbensstyl. Dochs hat net ien fan dy groepen politike aspiraasjes en dy groepen, dy't dat wol hawwe, hawwe hiel ferskillende doelen-sommigen stribje nei materieel foardiel, oaren stribje nei maatskiplike yntegraasje en wer oaren nei ideologyske herfoarming. Lykwols stribje mar in pear nei feroarings yn de grûnwet en gjinien fan har stribbet nei ôfskieding.

It nasjonalisme fan Quebec heart dêrom yn in oare kategory as dy oare foarmen fan mienskip, kultuer en identiteit.

2) Frankofoanen bûten Quebec hawwe yndied yn trochsneed in leger ynkommen as anglofoanen mar har tastân is net de motivaasje foar it nasjonalisme yn Quebec. Krekt oarsom hja soene wierskynlik troch ôfskieding fan Quebec der op efterútgean om't hja in sterke bûnsmaat yn Kanada ferlieze soene.

3) Sjoch bijgelyks Jeremy Webber, *Reimagining Canada: Language, Culture, Community and the Canadian Constitution* (Mc Gill-Queen's University Press, Montreal, 1994), s.24, dy't stelt, dat wij de taal fan nasjonalisme mijne as wij oer Quebec diskusearje; cf. Tamir, *Liberal Nationalism*



Terminology as *mienskip*, *kultueren* en *identiteit* ferhelderet op himsels net datjinge, wat de ynwenners fan Quebec winskje of wêrom't hja it wolle en oft har winsken moreel sjoen rjochtfeardich binne. Ek hjir hawwe wij nije begripen nedich om it spesjale fan it nasjonalisme fan minderheden yn liberale demokrasyen begripe te kinnen.

(-) Dat binne myn beide soargen ,dy't mij motivearje : wij misse it konseptuele ark om of (a) it karakter en motivaasje fan nasjonalistyske minderhedebevingen yn liberale demokrasyen lykas it nasjonalisme fan de ynwenners fan Quebec te begripen of (b) om it aktuele en winske yntegraasje-nivo fan ymmigranten fêst te stellen. Ik sil dy twa problemen apart besprekke. Mar sij geane werom op in mienskiplike woartel-sij beide steane yn ferbân mei de rol fan kultuer yn de liberale teory. Ik leau, dat liberale teoretisi har dwaande hâlde moatte mei in mear systematysk ûndersyk fan kulturele problemen. Oer it algemien hat de nei-oarlochske liberale teory net in gearhingjende skôging fan de rol fan kultuer yn liberale demokrasyen ûntwikkele. De measte teoretisi hawwe dat probleem yndied folslein negearre. En wylst gâns eardere liberalen dat probleem besprutsen-benammen yn de njoggentjinde ieu- wie har oanpak hieltyd ferwongen troch rasistyske of etnosintryske ûnderstellings oangeande de wearde fan ferskillende kultueren of de yntrinsike ferskillen tusken rassen. 5) Wij hawwe dêrom noch net in brûkbere wurdskat om datsoarte fan ûnderwerpen te besprekken. Dizze lêzingen binne in part fan in mear omfetsjend projekt ,dat as doel hat dy lakune te foljen.

Ik haw noch in lêste kommintaar op Kanada, foar't ik fierdergean nei it mear teoretyske part fan dizze lêzingen, Gâns Kanadezen ûntkenne, dat wij in *teory* fan etnokulturele relaasjes nedich hawwe. Mei it each op de kompleksiteit fan de ûnderwerpen soe it better wêze om simpelwei ús der troch hinne te slaan troch pragmatyske en ad hoc kompromissen te sykjen as slimme problemen har foardogge. It besykjen om alles yn in inkelde teory yn te passen is, sa wurdt sein, om e nocht en feroarsaket krekt ûnnedige problemen. It wie yndied de gewoante om te sizzen, dat de genius fan it Kanadeeske politike libben krekt wie, dat wij programmatyske uteringen of eksplisite begjinsels mijden en allinne problemen oanpakten as sij op in pragmatyske basis ûntstienen.

Ik bin it der mei iens, dat gâns ûnderwerpen oanpakt wurde moatte op in pragmatyske wize. Der binne gjin toverformules , dy't spesjale antwurden op de ûngeregelde problemen fan it politike libben leverje. Sa'n pragmatyske hâlding hie lykwols allinne effekt salang't de Kanadezen derop fertrouden, dat hja yn feite elk probleem oplosse koenen. De Kanadezen plichten dat fertrouwen te hawwen. , mar hawwe dat ferlern. En no it fertrouwen ferdwûn is, sykje de Kanadezen ekstreme en simpele oplossingen. As wij der net langer fertrouwen yn hawwe, dat wij it probleem fan botsende identiteiten yn Ingelsk en Fransk Kanada oplosse kinne, lit ús dan it probleem alhiel mije troch Kanada yn twa lannen op te splitsen.

Dat binne net de oplossingen fan ús problemen mar earder in wanhopich besykjen om de problemen te mijen. Dat is foar mij it meast ferskuorrende aspekt fan de Kanadeeske situaasje. It eardere gefoel fan fertrouwen en optimisme fan Kanada , dat ús problemen te hantearjen wienen, is ferkrongen troch it gefoel, dat de dingen net ûnder kontrôle binne. (-).

Ik leau, dat dy eangsten alhiel mispleatst binne en de op it hysteryske ôf.. In part fan myn doelstelling is dêrom dy opiny's te hifkjen oan de werklikheid. Troch in wurdskat te ûntwikkeljen om kulturele fraachstikken te besprekken, hoopje ik de saken werom yn perspektyf te setten en sa faaks sels it fertrouwen op te heljen, dat nedich is om ús fraachstikken op in mear pragmatyske basis op te lossen.

5) Foar in besprek sjoch myn ynlieding op *The rights of minority cultures*, ed. Will Kymlicka, ( Oxford University Press, 1995 ).



Om koart te kriemen, myn doelstelling is net in formule te ferskaffen, dy't brûkt wurde kin alle wjerstribbige kwestjes op te lossen, dy't te foarskyn komme yn etnokultureel ferskillende maatskippijen, mar earder in ramt te ferskaffen, dêr't dy kwestjes yn perspektyf hâlden wurde kinne.

## LIBERAAL NASJONALISME

De earste lêzing giet oer de oanpassing oan nasjonalisme fan minderheden yn liberale demokrasyen. Myn omtinken is dêrom rjochte op wat wij neame multy-nasjonale steaten, d.w.s. steaten, dy't twa of mear naasjes of folken befetsje. Yn sokke multy-nasjonale steaten bestiet karakteristyk foar sokke steaten in nasjonale groep as mearderheid en fierder ien of mear nasjonale minderheden. Ik wol de term *nasjonale minderheden* brûke net om ymmigranten oan te tsjuten, mar earder histoarysk fêstige, territoriaal konsintrearre kultueren, dy't foarhinne selsbestjoer hiene, dêr't it gebiet fan ynlive is yn in gruttere steat. De ynliving fan sokke groepen is typysk ûnfrijwillich bard en is te witen oan kolonisaasje, ferovering of de oerdracht fan gebiet tusken ymperiale machten mar jout yn sommige gefallen in frijwillige federaasje wer. Sokke groepen omfetsje de ynwenners fan Quebec en Puerto Rico yn Noard-Amearika en de Flamingen, Katalanen en Basken yn Europa.<sup>6)</sup>

In soad fan dy groepen binne mobilisearre op grûn fan nasjonalistyske ideeën om mear selsbestjoer of sels iepenlike ôfskieding nei te stribjen. Ik wol neigean, wêrom't dy nasjonalistyske bewegingen ûntstien binne en hoe't sij har ferhâlde mei liberaal demokratyske politike ynstutúsjes. It is net myn bedoeling dy bewegingen te ferdigenjen-hoewol't ik wol leau, dat in soad fan har easken legitym binne- mar earder te begripen wêrom't sij sa fearkrêftich bleaun binne nettsjinsteande de algemiene ferwachting, dat sij ferdwine soene.

In soad kommuntatoaren diele dy bewegingen yn bij it nearzige en ksenofobyske nasjonalisme fan East Europa mar wij moatte net te gau oannimme, dat it soarte fan nasjonalisme, dat opriisd is út de jiske fan it kommunisme it selde soarte is, dat ûntstiet yn stabile liberale demokrasyen.(-).

Dêrom wol ik mij rjochtsje op net-gewelddiedige demokratyske nasjonalistyske bewegingen yn West Europa of Noard Amearika. Dy bewegingen hawwe de besteande machtsferdieling bestriden, taalrjochten en it feroarjen fan politike grinzen easke en stribbe nei gruttere politike fertsjintwurdiging. Yn gâns liberale demokrasyen ferskaffe dy easken foar in grut part de substânsje fan it deistige politike libben en foarmje ek de grutte bedriging fan de politike stabiliteit.

6) It is wichtich de klam te lizzen op it feit, dat dy *naasjes* oft sij as nasjonale groep de mearderheid of minderheid foarmje, net defineard hoege te wurden troch ras of ôfkomst. Dat is dúdlik yn it gefal fan de anglofoane mearderheid yn de Feriene Steaten likegoed as yn Kanada. Yn beide lannen hawwe sûnt 150 jier in soad ymmigranten west foaral út Noard Europa, dan Súd en East Europa en meast út Azje en Afrika. Dat hat as risseltaat, dat anglofoane Amerikanen en Kanadezen, dy't allinne fan Anglo-Saksyske ôfkomst binne in (duorjend krimpjende) minderheid binne. Altyksa binne nasjonale minderheden hieltyd mear multy-etnysk en multyrasiaal. Bijgelyks wylst it nivo fan ymmigraasje yn Frânsk Kanada gâns jierren leech wie, is it no hast like heech as Ingelsk Kanda of de Feriene Steaten. En Quebec siket aktyf nei frankofoane ymmigranten út West Afrika en de Karibyske eilannen. Der hawwe ek grutte tallen houliken west tusken de lânseigen minsken fan Noard Amearika en de Ingelske, Frânske en Spaanske befolking. Bij gefolch binne al dy nasjonale minderheden rasiaal en etnysk mingd. It tal Frânsk Kanadezen, dy't inkeld fan Gallyske ôfkomst binne, Puerto Ricanen, dy't inkeld fan Spaanske ôfkomst binne krimp ek konstant en sil úteinlik yn elk gefal in minderheid wurde. As ik it dêrom ha oer nasjonale minderheden, praat ik net oer rasiale groepen of groepen fan deselde ôfkomst mar oer kulturele groepen. Dat binne gjin etnyske "naasjes" yn de betsjutting, dat sij it lidmaatskip beheine ta dyjingen, dy't in mienskiplike ôfkomst diele. Ynstee dêrfan definearje sij it lidmaatskip yn termen fan dielnimmen oan in mienskiplike kultuer.



Netsjinsteande har polityk belang ferskaft de liberaal demokratyske teory gjin dúdlike rjochtline hoe't op dy easken reagearre wurde moat. Oer it algemien seit de liberale tradysje neat oer it fraachstik hoe't it nasjonalisme fan minderheden yn e mjitte kommen wurde kin.

Wêrom hawwe liberalen dat probleem negearre? Ik leau, dat de wichtichste reden is, dat liberalen ymplisyt of eksplisyt wurke ha mei de ûnderstelling, dat moderniteit de nasjonale identiteit ûnderstek docht. Net allinne liberalen hawwe dy ûnderstelling makke. Hast elk resint besprek fan it nasjonalisme is yndied begûn mei de klam te lizzen op it feit, dat it wer oplibjen fan it nasjonalisme net foarsein wie bij de teoretisi fan de modernisearring. Der waard ûndersteld, dat nasjonale identiteiten yn belang tane soene mei't dy nasjonale identiteiten troch in supra-nasjonale kosmopolityske identiteit of troch in post-nasjonale boargerlike of konstitusjonele identiteit ferfongen wurde soe. It hat bliken dien, dat dy foarsizzing dúdlik ferkeard west hat. Mar wylst dy flater opmurken is, hawwe wij noch net in dúdlike diagnoaze wêrom't en wêr de teoretisi fan de modernisearring dy flater makke ha. Yn dizze lêzing wol ik nei foaren bringe, dat der twa aparte flaters har útwurking hân ha. De foarste giet oer de rol fan de steat yn it stypjen en bestindigjen fan etnokulturele identiteiten. Teoretisi woene derop út, dat krekt-en-allyk it modernisearringsproses laat hat ta de depolitisearring fan religieuze identiteiten, sa soe in soartgelikens proses úteinlik liede ta de depolitisearring fan etnokulturele identiteiten en dêrom ta in skieding fan steat en etnokulturele groepen.

Ik hâld lykwols út, dat dy oerienkomst tusken religy en kultuer teneate dien is. De steat is ûnûntkomber betruften yn it erkennen en reprodusearjen fan beskate etnokulturele groepen en sa is de politisearring fan kulturele identiteiten min ofte mear ûnûntkomber. Modernisearring makket dat yndied mear wierskynlik.

De twadde flater giet oer de relaasje tusken kulturele identiteit en yndividuele frijheid. Modernisearring befrijt minsken fan fêste sosjale rollen en tradysjonele identiteiten en kweket in ideaal fan autonome yndividuele oandacht oan, dy't yndividen oanmoediget kar en mobiliteit foar kar te nimmen boppe tradysjonele oererve identiteiten. De teoretisi fan de modernisearring woene ha, dat dat ideaal fan autonome yndividuele oandacht botst mei in sterke binning oan jins kulturele groep benammen yn it gefal fan lytsere naasjes of nasjonale minderheden. Dy lytsere groepen steane foar sterke ekonomyske en politike druk oer om te assimilearjen yn gruttere naasjes en teoretisi ûnderstelden, dat de leden fan dy groepen dat proses earder akseptearje soene as dat hja stride soene om har kulturele identiteit te hanthavenjen foar de priis fan ekonomysk wolwêzen of sosjale mobiliteit. Om jin te fersetten tsjin assimielaasje soe in yrrasjonele binning oan in oererve groepsidentiteit easkje, dy't net te ferienigjen is mei it moderne ideaal fan autonome yndividuele oandacht. Ik wol derop út, dat dy ûnderstelling dat in binning mei jins kulturele identiteit in yrrasjonele en bekrompen hâlding werjout lykwols in misferstân is. De moderne langst nei frijheid en autonomy makket de binning mei de eigen kulturele identiteit hyn of te nei net swakker mar hat dy yn gâns gefallen fuortsterke. Minsken, dy't har autonomy wurdearje, wurdearje ek har nasjonale kultuer mei't har nasjonale kultuer de wichtichste kontekst ferskaft, dêr't minsken har autonomy yn ûntwikkelje en útoefenje.

Ik leau, dat dy beide flaters hieltyd wer it fermogen om it nasjonalisme te begripen en te evaluearjen beynfloedzje. De foarste libbet fierder yn de myte fan in kultureel neutrale steat en yn betize ferklearringen fan it *boargerlik nasjonalisme*; de twadde komt hieltyd nei foaren yn de opfetting fan nasjonalisme as in ynherint bekrompen en primityf ferskynsel.

Ik wol dy twa flaters mear detailleerd ûndersykje yn de rest fan de lêzing. De foarste flater oangeande it ferbân tusken steaten en kultueren is fierhinne in derskriptyf probleem. Wat wij nedich ha is in dúdlike ferklearring fan hoe't de liberale steaten yn werklikheid omgeane mei etnokulturele groepen. Dat is it doel fan de earstfolgjende twa seksjes fan de lêzing (-).



De twadde flater-oangeande it ferbân tusken kultuer en yndividuele frijheid- is mear normatyf en mear spekulatyf. It easket it útplúzjen fan drege problemen oangeande de aard fan de minsklike identiteit en minsklik hanneljen. Ik sil allinne bij steat wêze dy problemen yn seksje 5-6 oerflakkich te behanneljen. Ik hoopje lykwols genôch te sizzen om sjen te litten wêrom't liberalen net ôfwizend stean moatte soene foar de easken en aspiraasjes fan it nasjonalisme fan minderheden oer.

## IT FERBÂN TUSKEN STEATEN EN KULTUEREN

It foarste probleem dan giet oer it ferbân tusken steaten en kultueren. Sommige teoretisi wolle derop út, dat moderne regearingen de stipe oan in beskate kultuer of etnonasjonale identiteit ûnhâlde kinne en moatte soene. Sommige teoretisi wolle yndied hawwe, dat dat krekt is wat liberale *boargerlike naasjes* ûnderskiedt fan ûnliberale *etnyske naasjes*. Etnyske naasjes hawwe as ien fan har wichtichste doelstellings de reproduksje fan in beskate etnonasjonale kultuer en identiteit. Boargerlike naasjes binne dêrfoar *neutraal* wat de etnokulturele identiteit fan har boargers oangiet en definearje it nasjonale lidmaatskip inkeld yn termen fan bining oan beskate prinsipes fan demokrasy en rjochtfeardichheid. Yn dy opfetting behannelje boargerlike naasjes kultuer op deselde wize as religy-d.w.s. as eat dêr't minsken frij yn wêze moatte soene om yn har privee libben nei te stribjen mar wat net de oangelegenheid fan de steat is (salang't as hja de rjochten fan oaren respektearje). Lykas it liberalisme de fêstiging fan in offisjele godtsjinst útslút sa kinne der ek net offisjele kultueren wêze, dêr't de status fan foar kar nommen wurdt boppe oare mooglike kulturele biningen.

Michael Walzer bijgelyks wol ha, dat it liberalisme in "skerpe skieding ynhâldt tusken steat en etnisiteit". De liberale steat stiet boppe al de ferskillende etnyske en nasjonale groepen yn it lân troch "te wegerjen har libbenswize te ûnderskriuwen of te stypjen of aktyf belang te stellen yn har sosjale reproduksje." Ynstee dêrfan is de steat "neutraal wat taal, skiednis, literatuer en kalender" fan dy groepen oangiet. Hij seit, dat it dúdlikste foarbyld fan sa'n boargerlike naasje de Feriene Steaten binne, wa har kulturele neutraliteit werjûn wurdt troch it feit, dat it gjin konstitúsioneel erkende offisjele taal hat 7)

Mar dat is misliedend. In feit is, dat de Amerikaanske regearing tige aktyf in mienskiplike taal en maatskiplike kultuer befoarderet. Sa is it in wetlike eask, dat ymmigranten (boppe de 50 jier) de Ingelske taal en de Amerikaanske skiednis leare om Amerikaansk steatsboarger te wurden; it is in feitlike eask foar in betrekking bij de oerheid, dat de sollisitant Ingelsk sprekt. Rjochtsaken en oare aktiviteiten fan de oerheid wurde typysk allinne yn it Ingelsk dien. En de resultearjende wetlike en burokratyske formulieren wurde kenmerkend allinne yn it Ingelsk ferskaft. Alle nivo's fan de Amerikaanske oerheid – federaal, steat en gemeente- hawwe derop oanstien, dat der in legitym oerheidsbelang is yn it befoarderjen fan in mienskiplike taal en it Heechste Gerjochtshôf hat hieltyd wer dy eask befêstige troch wetten te hantavenjen, dy't it ûnderwiis en brûken fan Ingelsk yn skoalle en oerheidsfunksjes ferplichtet.

7) Michael Walzer, "Comment", yn Amy Gutmann (ed.) *Multiculturalism and the Politics of Recognition* (Princeton University Press, Princeton, 1992), s. 100-1. Sjoch ek Walzer, *What it means to be an American* (Marsilio, New York, 1992), s. 9; William Pfaff, *The wrath of Nations: Civilization and the Furies of Nationalism* (Simon and Schuster, New York, 1993), s. 162; Michael Ignatieff, *Blood and Belonging: journeys into the new nationalism* (Farrar, Straus and Giroux, New York, 1993).



It is yndied sa't Gerald Johnson úthâldt, It is ien fan de lytse ironieen fan de skiednis, dat gjin meartalich ryk fan de âlde wrâld doard hat sa ûnmeilydsum in inkelde taal oan har befolking op te lizzen as de liberale republyk, dy't tawijd wie oan de stelling, dat alle minsken gelyk skepen binne." 8)

Koartsein, de Feriene Steaten hawwe bewust yntegraasje befoardere yn wat ik neam in *maatskiplike kultuer*, dy't basearre is op de Ingelske taal. Ik neam it in *maatskiplike kultuer* om de klam te lizzen op it feit, dat it earder in mienskiplike taal en maatskiplike ynstitúsjes ynhâldt as in mienskiplik religieus leauwen, famyljegewoantes of persoanlike libbensstilen. Maatskiplike kultueren yn in moderne liberale demokrasy binne sûnder mis pluralistysk en befetsje Kristenen likegoed as Moslims, Joaden en ateisten; heteroseksuelen likegoed as homoseksuelen; de frije beroppen yn de stêd likegoed as de boeren fan it plattelân; konservativen likegoed as sosjalisten. Sa'n ferskaat is sûnder mis it risseltaat fan de rjochten en frijheden, dy't garandearre binne oan liberale boargers- en dy't frijheid fan gewisse, feriening, taal, politike miening en rjochten op privacy ynhâlde- benammen as dy kombinearre binne mei in etnysk ferskillende befolking.

Sa'n maatskiplike kultuer is in territoriaal konsintrearre kultuer mei in sintraal mienskiplike taal, dy't brûkt wurdt yn in grutte rige fan maatskiplike ynstitúsjes, yn it publike likegoed as yn it priveelibben (skoalle, media, rjocht, ekonomy, regear ensafh.) Dielnimming oan sokke maatskiplike kultueren ferskaft tagong ta wichtige libbenswizen yn in hiele rige fan minsklike aktiviteiten, dy't it sosjale, edukaasjonele, religieuze, rekreasjonele en ekonomyske libben omfetsje en de publike likegoed as de privee sfear ynslút.

De Amerikaanske regearing hat yntegraasje yn sa'n maatskiplike kultuer bewust fuortsterke d.w.s. it hat boargers oanmoedige har libbenskânsen te beskôgjen as ferbûn mei de dielnimming oan mienskiplike maatskiplike ynstitúsjes, dy't de Ingelske taal brûke. De Feriene Steaten binne net unyk wat dat oangiet. It fuortsterkjen fan yntegraasje yn in maatskiplike kultuer is in part fan in "nation-building"projekt, dêr't alle liberale demokrasyen mei dwaande west ha, hoewol't sa't ik besprek yn seksje 4 guon lannen besocht hawwe twa of mear maatskiplike kultueren yn stân te hâlden.

Sa't Ingelsk-sprekkende Amerikanen diele yn in mienskiplike kultuer is tige meager, want it slút ferskillen yn religy, persoanlike wearden, famyljerelaasjes of in kar út ferskate libbensstilen net út. Mar wylst datsoarte fan mienskiplike kultuer meager is, is it hyn of te nei net ûnbetsjuttend. Krektoarsom sa't ik hjirûnder besprek, hawwe it besykjen om minsken te yntegrearjen yn sa'n mienskiplike maatskiplike kultuer faak serieuze wjerstân ûnderfûn. Hoewol't yntegraasje yn dy betsjutting gâns romte lit foar de publike likegoed as de privee utering fan yndividuele en kollektive ferskillen, hawwe sommige groepen fûleindich it idee ôfwisid, dat hja har libbenskânsen beskôgje moatte soene as ferbûn mei de maatskiplike ynstitúsjes, dêr't de taal fan de mearderheid sprutsen wurdt.

Dêrom wie de Amerikaanske regearing net *neutraal* wat de taal en kultuer oangiet, En dat soe ek net sa west hawwe kinne. It idee dat de regearing neutraal west hawwe koe wat de etnokulturele groepen oangiet, is dúdlik ferkeard. Oft Amerikanen yntegrearje soene yn de Ingelske, Dútske of Spaanske maatskiplike kultuer waard needsaaklik bepaald troch regearingspolityk. Ien fan de wichtichste faktoaren, dy't bepale oft in kultuer oerlibbet, is oft jins taal de taal fan de regearing is- d.w.s. oft jins taal brûkt wurdt yn iepenbiere skoallen, gerjochten, wetjouwende macht, wolwêzensynstellingen, sûnensoarch ensafh.

8) Gerald Johnson, *Our English Heritage* (Greenwood Press, Westport, 1973), s.119.



Wannear't de regearing de taal fan it iepenbiere ûnderwiis fêststelt, ferskaft hja wat miskien de wichtichste foarm fan stipe is dêr't maatskiplike kultueren ferlet fan hawwe. Om't it it trochjaan fan de taal en de dêrmei ferbûne tradysjes en konvinsjes oan de folgjende generaasje garandearret. Krektoarsom is it foar talen dreech om te oerlibjen yn moderne yndustrialisearre maatskippijen of it moat wêze, dat sij brûkt wurde yn it iepenbiere libben. Sjoen it feit, dat de sprieding fan standerdisearre edukaasje, de hege easken oan alfabetisme op it wurk en de grutte ynteraksje mei regearingsynstellingen wurdt elke taal, dy't net in publike taal is sa marzjinaal, dat hij wierskynlik allinne oerlibbet bij in lytse elite of yn in ritualisearre foarm of yn isolearre plattelânsgebieten mar net as in libbene en him ûntjaande taal, dy't oan e basis stiet fan in bloeiende maatskiplike kultuer.

Besluten wat de ymmigraasje en naturalisaasje oangiet, beynfloedzje ek de libbensfetberens fan maatskiplike kultueren. Ymmigraasje kin in kultuer fersterkje salang't it tal regulearre wurdt en ymmigranten oanmoedige wurde de taal en skiednis fan de naasje te learen. Mar wannear't ymmigranten yn in multy-nasjonale steat yn de kultuer fan de mearderheid yntegrearje dan sille nasjonale minderheden hieltyd mear yn de minderheid wêze en sa hieltyd mear sûnder macht wêze yn it politike libben. Boppedat moedige steaten faak ymmigranten oan om har te fêstigjen yn lannen, dy't tradysjoneel bewenne wurde troch nasjonale minderheden, sadwaande wurdt dy minderheid in minderheid yn har eigen histoaryske gebiet.

Sjoch bijgelyks nei it Amerikaanske súdwesten. Doe't it súdwesten yn live waard bij de Feriene Steaten nei de Meksikaanske oarloch yn 1848 wiene der in bytsje anglofoanen. Der wiene folle mear Meksikanen ("Chicano's") en Yndiaanske stammen, dy't al iuwen yn dat gebiet wenne hiene. As de Chicano's de ymmigraasje yn dat gebiet kontrolearde hiene dan hiene hja grif in polityk oannommen, dy't ymmigranten oanmoedige of twongen te yntegraerjen yn har maatskiplike kultuer en dêrbij har dominante status yn de regio hantavene (hja hiene bijgelyks earder ymmigranten út Meksiko as út Europa sykje kinnen.) As dat bard wie dan soe it súdwesten hjoed de dei as Quebec of Kataloanje west hawwe- in regio, dy't domineard waard troch in kwa taal aparte nasjonale minderheid. De Amerikaanske federale regearing hie lykwols de tsjinstelde winsk. Har doel wie de dominansje te fêstigjen fan de anglofoane maatskiplike kultuer oeral yn it gebiet fan it súdwesten. En sa moedige it massale ymmigraasje yn it gebiet oan en easke fan de kolonisten en ymmigranten, dat hja Ingelsk learden. Wij kinne diskusjearje oer de fertsjinsten fan dy beslissing mar wat fan belang is, is dat op ien of oare wize in goed trochtochte beslissing nommen wurde moast oangeande hokker maatskiplike kultuer(en) dominant yn it gebiet wêze soe(ne). In beslissing moast nommen wurde wa't as ymmigranten akseptearre wurde soene en hoefolle ymmigranten talitten wurde soene en hokker taal hja leare moasten – beslissingen dy't djipgeande gefolgen hawwe op de libbensfetberens fan de ferskillende maatskiplike kultueren.

Men kin it tal foarbylden fan publike beliedsbeslissingen, dy't ymplisyt of eksplisyt beskate etnokulturele groepen styppe fermannichfâldigje. Bijgelyks beslissingen oer fakansjes en skoalle kurrikulum jouwe in beskate nasjonale kultuer wer en helpe it fuortbestean fan dy kultuer. Allyksa kinne de grinzen fan politike gebieten sa lutsen wurde, dat sij nasjonale minderheden macht jouwe troch regionale ienheden te skeppen, dêr't sij in mearderheid yn foarmje; of sij kinne sa lutsen wurde, dat minderheden har macht kwyts reitsje troch te fersekerjen, dat de dominante groep in mearderheid foarmet yn alle ienheden.



Wij kinne al wer de fertsjinsten fan ferskillende beslissingen oangeande grinzen bediskusearje, mar der is gjin *neutrale* wize om beslissingen te mijen oft al as net etnokulturele groepen tastien wurdt in mearderheid te foarmjen binnen bysûndere rjochtsgebieten. 9)

Dat lit sjen, dat de analogy tusken religy en kultuer in fersin is. Foar in steat is it mooglik gjin fêstige tsjerke te hawwen. Mar de steat kin der net foarwei teminsten foar in part in kultuer te fêstigjen as it besút hokker taal brûkt wurde moat bij de oerheid; hokker taal en skiednis bern yn e skoalle leare moatte; wa't as ymmigranten talitten wurde; en hokker taal en skiednis hja leare moatte om boargers te wurden; oft der ienheden úttekene wurde sille om distrikten te foarmjen, dy't kontrolearde wurde troch nasjonale minderheden ensafh. Dy politike beslissingen bepale rjochtsstreeks de libbensfetberens fan maatskiplike kultueren.

Sa is it idee, dat liberale steaten of *boargerlike naasjes* neutraal binne oangeande etnokulturele identiteiten in myte. Wat ûnderskiedt boargerlike fan etnyske naasjes? It basis ferskil hat betrekking op de betingsten foar talitten yn de naasje. *Etnyske* naasjes lykas Dútsklân definearje it lidmaatskip yn termen fan mienskiplike ôfkomst, sadat minsken út in ferskillende rasiale of etnyske groep (bijgelyks Turkse gastarbeiders yn Dútsklân) problemen hawwe om it boargerskip te krijen hoe lang hja ek yn it lân wenje 10) *Boargerlike* naasjes lykas de Feriene Steaten steane yn begjinsel iepen foar elkenien, dy't yn it gebiet wennet, salang't hja de taal en skiednis fan de maatskippij leare. Hja definearje it lidmaatskip yn termen fan dielnimmen oan in mienskiplike maatskiplike kultuer, dy't earder as etnyske betingsten iepen stiet foar elk. Sa is etnysk nasjonalisme eksklusyf, boargerlik nasjonalisme is ynklusyf. Dat is in wêzentlik ferskil. Mar beiden hâlde depolitisearring yn fan etnokulturele groepen. Beiden konstruearje nasjonaal lidmaatskip yn termen fan dielnimmen oan in mienskiplike maatskiplike kultuer en beiden brûke de publike polityk om dy maatskiplike kultuer yn stân te hâlden en te bestindigjen. It brûken fan de publike polityk om in bysûndere maatskiplike kultuer of kultueren te befoarderjen is in net tefoaren te kommen skaaimerke fan elke moderne steat.

9) Foar in detaillearde diskusje oer dat punt sjoch myn *Multicultural Citizenship: A liberal Theory of Minority Rights* (Oxford University Press, Oxford, 1995), hdst. 5, en "Federalism, Nationalism and Multiculturalism," *Revista Internacional de Filosofia* 5 (1996). In oare ferzj sil yn it Ingelsk útkomme as "Is Federalism a Viable alternative to Secession?" ed. Percy Lehning (Routledge, is ûnderweis).

10) Dútsklân hat (-) syn naturalisaasje wetten wizige, sadat guon Turken-benammen dyjingen dy't tusken 16 en 23 jier binne in rjocht hawwe op boargerskip. Mar foar de measte Turken, sels foar har, dy't it grutste part fan har libben yn Dútsklân wenne ha, is it krijen fan boargerskip in unwis (en djoer) foarútsjoch. Sjoch Philip Martin "Germany, Reluctant Land of Immigration," yn Wayne Cornelius et al. (eds.) *Controlling Immigration: A Global Perspective* (Stanford University Press, Stanford, 1995), s. 195, 209.



## LIBERALE NATION-BUILDING EN RJOCHTEN FAN MINDERHEDEN

Wylst it idee fan in kultureel neutrale steat in myte is, wol dat net sizze dat regearingen allinne ien maatskiplike kultuer befoarderje kinne. It is mooglik dat de regearingspolityk it fuortbestean fan twa of mear maatskiplike kultueren yn in inkeld lân befoarderet- dat is yndied sa't ik hjirûnder besprekke sil, eksakt wat multynaasje steaten karakterisearret.

Histoarysk sjoen hawwe alle liberale demokrasyen op ien of oar momint besocht in inkelde maatskiplike kultuer oeral yn har gebiet te fersprieden. Dat hoecht net sjoen te wurden as in saak fan kultureel ymperialisme of etnosintrysk foaroardiel. Dat soarte fan "nation-building" tsjinnet in tal fan wichtige en legitieme doelen. In moderne ekonomy easket bijgelyks mobyl en ûntwikkele persoanen. Standardisearre publike edukaasje yn in mienskiplike taal is faak sjoen as wêzentlik as alle boargers gelikense mooglikheden hawwe wolle yn dy moderne ekonomy. Ek is dielnimmen oan in mienskiplike maatskiplike kultuer faak sjoen as essinsjeel foar it ûntwikkeljen fan solidariteit yn moderne demokratyske steaten. It soarte fan solidariteit dat easke wurdt troch in fersoargingssteat freget dat boargers in sterk gefoel fan mienskiplike identiteit en in mienskiplik lidmaatskip hawwe, sadat hja opofferingen foar inoar bringe sille en dy mienskiplike identiteit komt, sa wurdt oannommen, makliker ta stân troch in mienskiplike taal en skiednis. It fuortsterkjen fan yntegraasje yn in mienskiplike maatskiplike kultuer wurdt as essinsjeel beskôge foar sosjale gelikensens en politike gearhing yn modene steaten.

Sa hawwe alle steaten dwaande west yn dat proses fan "nation-building" d.w.s. in proses fan fuortsterkjen fan in mienskiplike taal en in gefoel fan mienskiplik lidmaatskip yn en gelikense tagong ta de sosjale ynstitúsjes, dy't basearre binne op dy taal.<sup>11)</sup> Beslissingen oer offisjele talen, kearnlearplan yn it ûnderwiis en de easken om boargerskip te krijen, waarden allegearre kreëard mei de útdruklike bedoeling om in beskate kultuer oeral yn de maatskippij te fersprieden en om in beskate nasjonale identiteit fuort te sterkjen, dy't basearre is op dielnimmen oan dy maatskiplike kultuer.

Om't dy "nation-building" projekten net inkeld beskôge wurde kinne as etnosintrysk foaroardiel mar earder as it fersprieden fan frijheid en gelikensens oan alle boargers hawwe minderheidsgroepen har der net altyd tsjin ferset. Sommige etnokulturele groepen hawwe de rop om te yntegrearjen akseptearde. En yn sommige lannen hat it risseltaat fan dy "nation-building" programma's west, dat in mienskiplike maatskiplike kultuer rûnom yn it gebiet fan de steat ferspraat is. Dat binne de typyske *naasje-steaten* – bijgelyks Ingelân, Frankryk, Dútslân.

Mar yn oare lannen hawwe minderheden, dy't konsintrearre binne yn ien gebiet har ferset tsjin yntegraasje yn de hearskjende maatskiplike kultuer. Yn sokke *multynaasje steaten* – lykas Belgje, Kanada, Switserlân en Spanje- besteane ien of mear nasjonale minderheden mei har eigen aparte talen en ôfsûnderlike ynstitúsjes neist de dominante maatskiplike kultuer.

Wêrom hawwe sommige minderhedegroepen yntegraasje wjerstien, wylst oaren yntegrearren? Sa't Charles Taylor opmerkt, jout it proses fan "nation-building" ûnûntkomber leden fan de mearderheidskultuer foardielen.

11) Foar de rûnom bijwêzichheid fan dat proses, sjoch Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Blackwell, Oxford, 1983); Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (New Left Books, London, 1983).



As in moderne maatskippij in *offisjele* taal hat yn de meast folsleine betsjutting, d.w.s. in troch de steat sponsorre, ynprinte en definearre taal en kultuer, dêr't de ekonomy likegoed as de steat yn funksonearje dan is it dúdlik in geweldich foardiel foar elkenien as dy taal en kultuer harres is. Sprekkers fan oare talen binne yn it neidiel. <sup>12)</sup>

Dat betsjut, dat minderhedekultueren foar in kar stean. As alle publike ynstitúsjes laat wurde yn in oare taal dan rinne de minderheden it gefaar marzjinalisearre te wurden foar de wichtige ekonomyske, akademyske en politike ynstitúsjes fan de maatskippij. Om duorjende marzjinalisaasje te foaren te kommen, moatte minderheden of yntegrearje yn de mearderheidskultuer of it soarte fan rjochten en macht fan sels-bestjoer sykje, dy't nedich binne om har eigen maatskiplike kultuer te hanthavenjen-d.w.s. har eigen ekonomyske, politike en ûnderwiis ynstitúsjes kreeare yn har eigen taal.

Foar dy kar steld, hawwe etnokulturele groepen op ferskillende wizen antwurde. Sommigen hawwe yntegraasje akseptearre. Dat is yn it bysûnder histoarysk it gefal bij ymmigrantegroepen. Dêrfoar hawwe net-ymmigranten har sterk ferset tsjin yntegraasje en ynstee striden foar sels-bestjoer.

Wêrom hawwe ymmigranten yntegraasje akseptearre? Ik sil dat wiidweidich besprekke yn de folgjende lêzing. Mar ien reden is, dat ymmigranten al frijwillich har eigen kultuer efterlitten ha mei de ferwachting, dat hja yntegrearje soene yn in oare nasjonale maatskippij. Dat is krekt wat it betsjut ymmigrant te wêzen. As hja it idee om yn in oare kultuer te yntegrearjen walchlik fûnen dan soene hja der net foar keazen ha ymmigranten te wurden.<sup>13)</sup>

Boppedat om't hja typysk yn sa'n gefal earder emigrearde as yndividuen of as húshâldings as as hiele mienskippen, misse ymmigranten de konsintraasje yn ien gebiet of de mienskiplike ynstitúsjes, dy't nedich binne om in kwa taal aparte maatskippij neist de maatskippij fan de mearderheid te foarmjen. It besykjen om sa'n aparte parallel maatskippij ta stân te bringen soe geweldige stipe fan de ûntfangende maatskippij easkje- net allinne yn termen fan taalrjochten mar ek yn termen fan fêstigingsbelied en sels it op e nij fêststellen fan de grinzen, sadat in foarm fan selsbestjoer mooglik is- stipe, dy't gjin ûntfangende regearing ree is om te jaan. Sa is de nasjonalistyske opsje foar ymmigranten net winsklik en ek net mooglik.

Foar nasjonale minderheden bedriget it oplizzen fan de taal fan de mearderheid lykwols har besteande kultureel ferskillende maatskippij. Har taal en histoaryske ferhalen binne of opnommen yn in folslein gehiel fan sosjale praktiken en ynstitúsjes, dy't alle aspekten fan it sosjale libben omfiemje, dy't no bedrige wurdt troch it besykjen fan de mearderheid in mienskiplike maatskiplike kultuer te fersprieden. Sokke groepen fersette har hast ûnûntkomber tsjin yntegraasje en sykje offisjele erkenning fan har taal en kultuer.

Walker Connor giet yndied sa fier om yn omtinken te jaan, dat der net in soad- as der al guon binne- foarbylden binne fan erkende nasjonale groepen, dy't yn de [ôfrûne] ieu frijwillich assimilearre binne yn in oare kultuer sels hoewol't gâns groepen wichtige ekonomyske prikkels en politike druk ûnderfûn ha. <sup>15)</sup>

12) Charles Taylor, "Nationalism and Modernity," yn J. Mc Mahan en R. Mc Kim (eds) *The Ethics of Nationalism* (Oxford University Press)

13) Dat is dúdlik net fan tapassing op flechtlingen. De beheining, dy't útfiering opleit, dy't ik besprekke sil, is likegoed fan tapassing-sa net mear op flechtlingen.

15) Walker Connor, "Nation-Building or Nation-Destroying," *World Politics* 24 (1972), s. 350-1; "The Politics of Etnonationalism", *Journal of International Affairs* 27/1 (1973), s. 20. Foar in (-) oersjoch fan etnonasjonale konflikten rûnom yn de wrâld, dy't dúdlik it wichtichste ferskil tusken ymmigrantegroepen en yn de steat fan de mearderheid opnommen nasjonale groepen, sjoch Ted Gurr, *Minorities at Risk: A global View of Etnopolitical Conflict* (Institute of Peace Press, Washington, 1993).



Dy fraach nei offisjele erkenning hoecht net de foarm oan te nimmen fan in ôfskiedingsbeweging foar in aparte steat. It soe ynstee dêrfan de foarm oannimme kinne fan in fraach nei ien of oare foarm fan lokale autonomy, faaks troch in systeem fan federalisme mei lokale kontrôle oer it ûnderwiis, de taal en miskien sels ymmigraasje. Mar wat de eksakte foarm ek wêze mei, it hâldt typysk de fraach nei it soarte fan wetlike rjochten en wetjaand foech yn, dy't nedich binne om it oerlibjen fan in kultureel aparte maatskippij neist de maatskippij fan de mearderheid te garandearjen.

Sokke nasjonalistyske bewegingen fan minderheden binne in ûnderskieden modern ferskynsel net allinne yn de betsjutting, dat hja in natuerlike begelieding fan it modernisearingsprojekt fan "nation-building" fan de mearderheid binne mar ek yn de betsjutting, dat hja sels in foarm fan "nation-building" binne. Nasjonalisten yn Quebec of Katalanje leauwe ek yn it belang in mienskiplike kultuer en taal rûnom yn har maatskippij te fersprieden om sa de gelikensens fan kânsen en politike solidariteit fuort te sterkjen. En hja brûke it selde ark as de naasje fan de mearderheid brûkt yn har program fan "nation-building" d.w.s. standerdisearre iepenbier ûnderwiis, offisjele talen, dêrbij ynbegrepen taaleasken om it boargerskip en oerheidswurk te krijen ensafh.

Koartsein, konfrontearre mei de kar tusken yntegraasje en striid om in aparte maatskiplike kultuer te behâlden, liket it dat ymmigrante groepen wierskynlik de foarste opsje kieze, wylst nasjonale minderheden wierskynlik de lêste opsje foar kar nimme. 16)

16) Dy generalisaasje wurdt befêstige troch de Amerikaanske ûnderfining. De tendins bij Amerikaanske ymmigranten om te yntegrearjen is bekend en it idee fan de Amerikaanske "melting-pot" wurdt faak priizge. Like wichtich mar minder bekend is de tendins bij Amerikaanske nasjonale minderheden om har te fersetten tsjin yntegraasje. Dy nasjonale minderheden omfetsje de Amerikaanske Yndianen, de Eskimo's yn Alaska, de ynwenners fan Puerto Rico, de ôfstammelingen fan Meksikanen (Chicano's), dy't yn it Súdwesten wennen, doe't de Feriene Steaten Texas, New Meksiko en Kalifornie anneksearden nei de Meksikaanske Oarloch fan 1846 oant 1848; lânseigen ynwenners fan Hawaii, de Chamoro's yn Guam en ferskate oare ynwenners fan de eilannen yn de Grutte Oseaan. Dy groepen waarden allegear ûnfrijwillich ynlive bij de Feriene Steaten troch oerweldiging, kolonisaasje of ymperialistyske bemastering fan har rjochten. Doe't hja ynlive waarden, krigen de measten in spesjale politike status. Yndiaanske stammen binne bijgelyks erkend as "ynlânske ôfhinklike naasjes" mei har eigen regearing, gerjochten en rjochten neffens it fredesferdrach. Puerto Rico is in "Commonwealth" en Guam is in "protektoraat". Elk fan dy folken is federaal bûn oan de Amerikaanske steat mei spesjaal foech fan selsbestjoer. Dy groepen hawwe rjochten wat de taal en it brûken fan lân oangiet. Koartsein de nasjonale minderheden hawwe yn de Feriene Steaten in rige fan grûnrjochten, dy't bedoeld binne om har status as aparte kulturele mienskip te werspegeljen en te beskermjen en hja hawwe striden om dy rjochten te behâlden en út te wreedzjen. (Sjoch Sharon O' Brien "Culture Rights in the United States: A Conflict of Values," *Law and Inequality Journal* dl. 5 (1987), s. 267-358, Judith Resnik, "Dependent Sovereigns: Indian Tribes, States and the Federal Courts," *University of Chicago Law Review* dl. 56 (1989), s. 671-759; Alexander Aleinikoff, "Puerto Rico and the Constitution Conundrums and Prospects," *Constitutional Commentary* dl. 11 (1994), s. 15-43. Der wurdt faak sein, dat de Amerikaanske grûnwet allinne yndividuele rjochten erkend. Dat is simpelwei net krekt - nasjonale minderheden yn de Feriene Steaten hawwe wichtige groepsrjochten. Feitlik hat de Amerikaanske regearing net dúdlik mear súkses hân as hokker oare westerske demokrasy ek yn it yntegrearjen fan har nasjonale minderheden yn in mienskiplike kultuer. It grutste part fan dy nasjonale minderheden yn de Feriene Steaten binne relatyf lyts en geografysk isolearre. Meiïnoar foarmje sij allinne in fraksje fan de totale Amerikaanske populaasje. Fangefolgen hawwe dy groepen marzjinaal west wat de sels-identiteit fan de Amerikanen oangiet en it bestean überhaupt fan nasjonale minderheden en har rjochten op selsbestjoer wurdt faak bagatellisearre troch Amerikaanske politisi en teoretisi. Mar sij besteane en folgie it selde basispatroan as nasjonale minderheden rûnom yn de wrâld. It ferskil tusken ymmigranten en nasjonale minderheden kin observearre wurde yn de kategory fan "Hispanics" yn de Feriene Steaten. Guon lju hâlde út, dat Hispanyske ymmigranten net ynteressearre binne yn it learen fan Ingelsk of yn it yntegrearjen yn de anglofoane maatskippij. Dat is in ferkearde waarnimming, dy't ûntstiet om't de lju "Hispanics" behannelje as in inkelde kategory en sa de easken fan Spaansk-sprekkende nasjonale minderheden (ynwenners fan Puerto Rico en Chicano's) betiizje mei dy fan Spaansk-sprekkende ymmigranten, dy't koartlyn oankommen binne út Latynsk-Amearika. As wij nei de Hispanyske ymmigranten sjoppe, dy't nei de Feriene Steaten komme mei de bedoeling te bliuwen en boargers te wurden wize de feiten út, dat hja krekt allyk as oare ymmigranten har ferbûn hawwe oan it learen fan Ingelsk en oan it dielnimmen oan de maatskippij fan de mearderheid. Wat Latynske ymmigranten oangiet" bart assimiilaasje oan de Ingelske groep no yndied flugger as hûndert jier lyn" (Rodolpho de la Garza en A. Trujillo, "Latinos and the Official English Debate in the United States," yn D. Scheiderman (ed) *Language and the State. The Law and Politics of Identity* (Les Editions Yvon Blais, Cowansville, 1991), s. 215. Dat is dúdlik net fan tapassing op har, dy't ferwachtsje, dat hja bliuwe soene- bijgelyks in Katalaanske flechtling út de sechtiger jierren en illegale Meksikaanske migrante-arbeiders hjoed de dei..

17

47



Fansels haw ik de tsjinstelling te simpel foarsteld. Yn hoefier't it ymmigrante groepen tastien is om te yntegrearjen ferskilt gâns krekt allyk yn hoefier't nasjonale minderheden bij steat west hawwe in aparte kultuer te hanthavenjen. Mar as in algemiene regel hawwe yn Westerske demokrasyen dominante kultueren gâns minder súkses hân om nasjonale groepen te yntegrearjen as ymmigrante groepen. Yn multy-naasje steaten hawwe nasjonale minderheden yntegraasje yn de algemiene kultuer wjerstien en ynstee dêrfan besocht har aparte bestean te beskermjen troch har eigen maatskiplike kultueren te konsolidearjen. It docht bliken, dat it fermogen en motivaasje om sa'n aparte kultuer te foarmjen en te hanthavenjen karakteristyk is foar nasjonale groepen, net foar ymmigrante groepen. 17).

## YNDIVIDUELE AUTONOMY EN NASJONALE IDENTITEIT

Oant safier haw ik inkeld de aktuele histoaryske praktiken fan liberale demokrasyen foar etnokulturele groepen oer beskreaun. Alle Westerske demokrasyen hawwe feitlik it selde basis patroan folge: de nasjonale groep, dy't de mearderheid foarmet hat besocht har taal en kultuer oer it hiele gebiet fan de steat te fersprieden; groepen ymmigranten hawwe op karakteristike wize yntegraasje yn dy maatskiplike kultuer akseptearre, wylst nasjonale minderheden op in karakteristike wize har ferset hawwe tsjin yntegraasje en ynstee dêrfan striden foar it hanthavenjen fan har status as ôfskieden en sels-bestjoerende kultureel aparte maatskippij.

Mar *wêrom* hawwe nasjonale minderheden har ferset tsjin yntegraasje? Neffens teoretisi op it gebiet fan modernisearring werspegelet dat ferlike mei yndividuele autonomy in yrrasjoneel ûnliberale foarkar foar groepsidentiteit neffens ôfkomst. Is dat in krekte fêststelling?

Ik leau it net. Foarst soe dat net ferklearje kinne wêrom't gâns nasjonalisten ek liberale herfoarmers west hawwe. Hja hawwe striden foar sels-bestjoer en tagelyk striden om har maatskippij te liberalisearjen. Wêrom wiene dy liberale herfoarmers ek nasjonalisten? Hja leauden, dat it dielnimmen oan in nasjonale kultuer-alhielendal net dat de yndividuele kar behinderje soe-yndividuele frijheid krekt betsjutting jout. Neffens dy opfetting hâldt frijheid it meitsjen fan in kar út ferskillende opsjes yn en ús maatskiplike kultuer ferskaft net allinne de opsjes mar jout se ek har betsjutting foar ús.

Ik leau, dat dy opfetting oer it ferbân tusken yndividuele kar en kultureel lidmaatskip yn wêzen krekt is, hoewol't it dreech is dy te artikulearjen. Ik sil it net detailleed ûndersykje om't ik dat earne oars besocht haw.<sup>18)</sup> It basis idee is dit. Moderniteit wurdt definearre (teminsten foar in part) troch yndividuele frijheid fan kar. Mar wat hâldt yndividuele kar yn? Minsken dogge in kar út de sosjale praktiken om har hinne; útgeande fan har miening oer de wearde fan dy praktiken. En it hawwen fan in miening oer de wearde fan in praktyk is foarst in kwestje de betsjutting, dy't ús kultuer dêroan jout te begripen. Maatskiplike kultueren hâlde in *mienskiplike wurdskaft*, *tradysje* en *konvinsje* yn, dy't de grûnslach foarmje fan in hiele rige fan sosjale praktiken en ynstitúsjes.<sup>19)</sup>

17) Dat ferbân wurdt befêstige fan in oare rjochting út, troch stúdzjes oer nasjonalisme. De measte analisten fan nasjonalisme hawwe fêststeld, dat it beslissende skaaimerke fan naasjes is, dat sij "trochkringende kultueren", "omfiemjende kultueren", "of organisatoaryske kultueren" binne (bgl. Anthony Smith, *The Ethnic Origins of Nations* (Blackwell, Oxford, 1986), s.2; Avishai Margalit en Joseph Raz, "National Self-Determination", *Journal of Philosophy* 87/9 (1990), s.444; Yael Tamir, *Liberal Nationalism* (Princeton University Press, Princeton, 1993). Koartsein, krekt allyk as maatskiplike kultueren hast altyd nasjonale kultueren binne, sa binne naasjes hast altyd maatskiplike kultueren.

18) *Multicultural Citizenship*, hdst. 5

19) Ronald Dworkin, *A Matter of Principle* (Harvard University Press, 1985), s.231.



Om de betsjutting fan in sosjale praktyk te begripen, easket dêrom in begryp fan dy *mienskiplike wurdskat* – d.w.s. begryp fan de taal en skiednis, dy't dy wurdskat foarmje. Oft in manier fan dwaan al as net ien of oare betsjutting foar ús hat, hinget dêrfan ôf oft en hoe dy taal de betsjutting fan dy aktiviteit libben makket. En de wize dêr't de taal de aktiviteit yn libben makket, wurdt foarme troch ús skiednis, *ús tradysjes en konvinsjes*. In begryp fan dy kulturele ferhalen is in betingst foar it meitsjen fan yntelliginte oardielen oer hoe't wij libje moatte. Yn dy sin, om Ronald Dworkin oan te heljen, ferskaft ús kultuer net allinne opsjes mar sij ferskaft ek "de bril dêr't wij troch ûnderfinigen as weardefol identifisearje." 20).

Wat folget hjirút? Neffens Dworkin moatte wij ús maatskiplike kultuer beskermje tsjin *strukturele ûnderwurdearring of efterútging*. It oerlibjen fan in kultuer is net garandearre en dêr't sij bedrige wurdt mei ûnderwurdearring en efterútging moatte wij hannelje om har te beskermjen. Kultueren binne weardefol net yn of op harsels mar allinne om't minsken talitten wurde yn in maatskiplike kultuer hawwe hja tagong ta in rige fan opsjes mei betsjutting.

Yn dy passaazje en ek oare hat Dworkin it oer "kulturele struktueren". Dat kin in ferfelfjende term wêze om't it in tige formeel en strak byld jout fan in tige diffús en nei alle kanten iepen ferskynsel. Kultueren hawwe gjin fêste sintra of krekte grinzen. Mar dêr't it him om giet is ,leau ik , akseptabel genôch. De beskikberens fan opsjes mei bestjutting hinget ôf fan de tagong ta in maatskiplike kultuer en fan de tagong ta in mienskiplike kultuer en fan it begripen fan de skiednis en taal fan dy kultuer- har *mienskiplike wurdskat fan tradysje en konvinsje*. 21).

Dêrom kin it fûnemintele liberale engaazjemint mei yndividuele frijheid útwreide wurde en sa in sterk liberaal engaazjemint kreeare mei de besteande libbensfetberheid en bloei fan maatskiplike kultueren. En yn multynaasje steaten liedt dat ta it opkommen fan it nasjonalisme fan minderheden. D.w.s. ta de eask om taalrjochten en it foech fan selsbestjoer. Dy rjochten en dat foech garandearje, dat nasjonale minderheden bij steat binne har maatskiplike kultuer oant yn ûnbegrinze tiid te stypjen en te ûntwikkeljen.

Dat byld fan it ferbân tusken yndividuele frijheid en lidmaatskip fan in nasjonale kultuer is troch ferskate(-) skriuwers – Yael Tamir, Joseph Raz, Charles Taylor, David Miller- 22) ûntwikkele. Mar ik leau, dat it ymplisyt foarkomt bij de measte hjoeddeiske liberale teoretisi lykas Dworkin of Rawls. 23). Bij al dy skriuwers wurdt de fûnmintele liberale wearde fan persoanlike frijheid sjoen as ynlik ferbûn mei it lidmaatskip fan in nasjonale kultuer. Oars formulearre it liberale ideaal is in maatskippij fan frije en gelikense yndividuen. Mar wat is de relevante "maatskippij?" Foar de measte minsken liket dat har naasje te wêzen. It soarte fan frijheid en gelikensens, dat hja it meast wurdearje en dêr't hja it measte gebrûk fan meitsje is frijheid en gelikensens yn har eigen maatskiplike kultuer. En hja binne ree ôfstân te dwaan fan in gruttere frijheid en gelikensens om it fuortbestean fan har naasje te garandearjen.

Bijgelyks jouwe net in soad boargers fan liberale demokrasyen de foarkar oan in systeem mei iepen grinzen, dêr't minsken frij de grinzen yn oerstekke en har fêstigje, wurkje en stimme kinne yn hokket lân hja ek mar winskje. Sa'n systeem soe it gebiet, dêr't minsken as frije en gelikense boargers yn behannele wurde soene yngeand útwreidzje.

20) Ibid, s.228

21) Ibid, s. 228, 231.

22) Tamir, *Liberal Nationalism*, Margalit en Raz, "National Self-Determination," s.449; Taylor, "The Politics of Recognition," yn *Multiculturalism and the Politics of Recognition* ed. Amy Gutmann (Princeton University Press, 1992); Miller, *On Nationality* (Oxford University Press, 1995).

23) Foar sitaten om dy oanspraak te stypjen, sjoch *Multicultural Citizenship*, hdst.5.



Dochs soene iepen grinzen it ek mear wierskynlik meitsje, dat de nasjonale mienskip fan de minsken sels oerstreamd wurde soe troch kolonisten út oare kultueren en dat hja net bij steat wêze soene it oerlibjen as in aparte nasjonale kultuer te garandearjen. Sa hawwe wij in kar tusken oan 'e iene kant gruttere mobiliteit en in útwreide gebiet, dêr't minsken frije en gelikense yndividuen yn binne en oan 'e oare kant minder mobiliteit mei in gruttere wissens, dat minsken fuortbestean as frije en gelikense leden fan har eigen kultuer. De measte minsken yn liberale demokrasyen jouwe dúdlik de foarkar oan it lêstneamde. Hja soene leaver frij en gelyk wêze yn har eigen naasje sels as dat betsjut, dat hja minder frijheid hawwe om earne oars te wurkjen en te stimmen as frije en gelikense boargers fan de wrâld te wêzen as dat betsjut, dat hja minder wierskynlik bij steat binne yn har eigen taal en kultuer te wenjen en te wurkjen.

En de measte teoretisi yn de liberale tradysje binne it ymplisyt dêrmei iens. Net in soad liberale teoretisi hawwe iepen grinzen stipe of sels serieus yn har omgean litten, Hja hawwe algemien akseptearre – yndied simpelwei as fêststeand oannommen – dat it soarte fan frijheid en gelikensens, dat minsken it wichtichst fine frijheid en gelikensens yn jins maatskiplike kultuer is. Lykas Rawls nimme hja oan dat “minsken berne wurde om en fan har ferwachte wurdt in folslein libben te lijen” yn deselde “maatskippij en kultuer” en dat dat de spylromte definiearret, dêr't minsken frij en gelyk yn wêze moatte.<sup>24)</sup>

Koartsein liberale teoretisi hawwe algemien, hoewol ymplisyt, akseptearre, dat kultueren of naasjes de basis ienheden fan de liberale politike teory binne. Yn dy betsjutting, sa't Tamir it formulearret, “binne de measte liberalen nasjonalisten”, d.w.s. liberale doelen wurde berikt yn en troch in liberalisearre maatskiplike kultuer of naasje.<sup>25)</sup>

## OPLOSSING FAN DE “PARADOKS” FAN LIBERAAL NASJONALISME

Oant safier haw ik derop út wolle, dat liberale steaten ûnûntkomber behelle binne yn it hanthavenjen en reprodusearjen fan maatskiplike kultueren en dat it dielnimmen oan sa'n maatskiplike kultuer de wichtichste kontekst ferskaft foar it útoefnen fan yndividuele frijheid. Dat ferskaft in foarôf geande ferklearring foar it fuortbestean fan it nasjonalisme fan minderheden yn liberale demokrasyen.

Dat liket lykwols in wichtige paradoks nei foaren te bringen, dy't ik besprekke wol en helpe wol te ferbaljen. It argumint, dat ik krekt jûn ha foarûnderstelt, dat minsken in sterke bân hawwe mei har eigen kultuer en dat dy bân net yn tsjinspraak mei de winsk nei yndividuele frijheid is en dêrfandinne mei de liberalisaasje fan jins kultuer. Mar gâns kommintatoaren fine dat tige paradoksaal. Wêrom soene minsken in sterke bân mei in liberalisearre kultuer oanhâlde? Bij einbeslút as in naasje liberalisearre wurdt – en sa leden bij steat stelt tradysjonele libbenswizen yn 'e kiif te stellen of se te fersmiten-wurdt de ûntstiene kulturele identiteit tagelyk *tinner* en minder apart d.w.s. as in kultuer mear liberaal wurdt, sille de leden hieltyd minder deselde wêzentlike opfettingen oangeande it goede libben diele en hieltyd mear wierskynlik deselde basis wearden diele mei minsken yn oare liberale kultueren.

24) Rawls, *Political Liberalism* (Columbia University Press, 1993), s.277. Fansels as dat nasjonale bestean ienris net mear bedrige wurdt dan sille minsken de foarkar jaan oan gruttere mobiliteit. Om 't bij steat te wêzen te reizgjen en te wurkjen yn oare kultueren in weardefolle kar foar sommige minsken ûnder beskate omstannichheden is.

25) Tamir, *Liberal Nationalism*, s. 139.



De ynwenners fan Quebec ferskaffe in moaie yllustraasje fan dat proses. Foar de "Quiet Revolution" dielden de ynwenners fan Quebec yn it algemien in plattelânske, katolike, konservative en patriagale opfetting fan it geode libben. Hjoed de dei hawwe de measte lju nei in flugge perioade fan liberalisaasje dy tradysjonele libbenswize oerjûn en de maatskippij fan Quebec lit no al it ferskaat sjen, dat elke moderne maatskippij befettet, bgl. Ateïsten en katoliken, homoseksuelen en heteroseksuelen, stêdlike yuppy's en boeren fan it plattelân, sosjalisten en konservativen ensafh. Om hjoed de dei in Quebecois te wêzen, betsjut inkel dat men in dielnimmer oan de frankofoane maatskippij is. En frankofoanen yn Quebec binne it likemin as de anglofoanen yn de Feriene Steaten iens oer de opfetting fan it goede libben. Dêrom liket it om in *Quebecois* te wêzen in tige tinne foarm fan identiteit oan te tsjuten.

Boppedat hat it proses fan liberalisaasje ek betsjut, dat de Quebecois gâns mear basis wearden diele mei de Ingelsk-sprekkende Kanadezen. Liberalisaasje yn Quebec yn de lêste 30 jier is begelaat troch in dúdlik oerienkommen fan persoanlike en politike wearden tusken Ingelsk- en Frânsk-sprekkende Kanadezen, sadat it no dreech wêze soe konsekwinte ferskillen fêst te stellen yn stânpunten oangeande ûnderwerpen as morele wearden, it oarderjen fan de beroppen neffens prestiizje, de rol fan de oerheid, arbeiders'rjochten de rjochten fan lânseigen ynwenners, gelikensens tusken de seksen en rassen en de opfetting fan gesach.<sup>26</sup>

Koartsein hat de liberalisaasje yn Quebec in tanimmen yn ferskillen tusken de ynwenners fan Quebec yn termen fan har opfetting fan it goede libben laat likegoed as in fermindering yn ferskillen tusken de Quebecois en de leden fan oare liberale kultueren. Dat is net unyk wat Quebec oangiet. It selde proses is geande rûnom yn Europa. De modernisaasje en liberalisearring fan West-Europa hat resultearre yn minder mienskiplikheden yn elk fan de nasjonale kultueren likegoed as yn gruttere mienskiplikheden tusken dy kultueren. Om't Spanje liberalisearre is, is it yntern mear pluralistysk wurden likegoed as mear lykas de Frânsken of Dútskers yn termen fan har moderne, sekuliere, burokratisearre, yndustrialisearre demokratyske en op konsumpsje ynstelde beskaving.

Dat ferklearret wêrom't sa'n soad teoretisi oannommen haw, dat liberalisaasje en modernisearring elk sterk gefoel fan nasjonale identiteit ferkringe soe. As kultueren liberalisearje diele de minsken hieltyd minder mei har eigen leden fan de nasjonale groep yn termen fan tradysjonele gewoantes of opfettingen fan it goede libben en lykje hieltyd mear op de leden fan oare naasjes yn termen fan it dielen fan in mienskiplike beskaving. Wêrom soe dan immen him sterk ferbûn fiele mei syn eigen naasje?

Konfrontearre mei dat fraachstik binne twa antwurden mooglik. It iene is de paradoks te mijen troch oan te nimmen, dat it nasjonalisme fan Quebec bij einbeslút net-liberaal is. Neffens dat stânpunt is de dúdlike ferskowing yn de politike kultuer fan Quebec nei sekulier liberaal pluralisme simpelwei oerflakkich en de fraach nei gruttere autonomy lit in djippere stille winsk sjen nei in weromlûken út de moderniteit en in werskeppen fan hechter en yntins mienskiplibben basearre op dield etnisiteit, skiednis en religy. Dy opfetting ûntkent, dat in wier liberaal nasjonalisme mooglik is-de winsk nei nasjonale erkenning en autonomy yn Quebec bewiist, dat hja feitlik net de liberale wearden fan oare Kanadezen diele

It oare antwurd is te akseptearjen, dat de paradoks fan it liberale nasjonalisme reël is en net ferdwine sil. Dy miening akseptearret dat it nasjonalisme fan Quebec wêzentlik earder oandreaun wurdt troch in foarútsjende opfetting fan Quebec as in pluralistyske, liberale moderne maatskippij as troch weromsljende mienskiplik of konservative ideology.

26) Stéphane Dion, "Le Nationalisme dans la Convergence Culturelle," yn R. Hudon en R. Pelletier (eds.), *L'Engagement Intellectuel Melanges en l'honneur de Léon Dion* (Les Presses de l'Université Laval, Sainte Foy, 1991), s. 301; Dion, "Explaining Quebec Nationalism," yn R. Kent Weaver (ed.), *The Collapse of Canada?* (Brookings Institute Washington), s. 99. It iennige signifikant ferskil dat Dion opmerkt is iepenstean foar ymmigraasje, in ferskil dat begryplik is yn it ljocht fan Frankofoane eangsten as minderheid.



It bewiis stipet dúdlik dy lêste opfetting. Der is oerweldigjend bewiis, dat de leden fan liberale kultueren *yndied* har kulturele lidmaatskip wurdearje. Liberalisaasje hat hyn of te nei net de nasjonale identiteit ferkrongen, mar is feitlik lykop gongen mei in tanommen gefoel fan bij in naasje te hearren. In soad fan de liberale herfoarmers yn Quebec hawwe motivearre nasjonalisten west en de nasjonalistyske beweging waard krêftiger ynen nei de "Quiet Revolution." Deselde kombinaasje fan liberalisaasje en in fersterke gefoel fan nasjonale identiteit kin fûn wurde yn in soad oare lannen. Bijgelyks yn Belgje is de liberalisaasje fan de Flaamske maatskippij begelaat troch in sterk opkommen fan nasjonalistyske sentimenten.<sup>27</sup> Allyksa is de liberalisaasje fan de Spaanske maatskippij begelaat troch in fersterking fan it nasjonalistysk sentiment yn Katalanje en Baskelân.<sup>28</sup> It feit, dat har kultuer tolerant en pluralistysk wurden is, hat op gjin inkelde wize de krêft of yntinsiteit fan de winsk fan de minsken om te libjen en te wurkjen yn har eigen kultuer fermindere.

Datsoarte fan bining liket sterk "paradoksaal" foar gâns kommintatoaren, in paradoks, dy't allinne ferklearre wurde kin yn termen fan in yrrasjoneel "narsisme fan lytse ferskillen"<sup>29</sup>. Mar dat is allinne paradoksaal as men begjint mei de oanninge, dat de bining fan minsken oan har nasjonale kultuer ûnliberaal is. As men oannimt, dat de wearde fan nasjonale identiteit is, dat it jin tradysjonele rollen en doelen ferskaft dan is wurdearing fan in liberale kultuer paradoksaal. Mar as men ynstee dêrfan oannimt, dat yndividuen in autonomy mei betsjutting fine troch de opsjes en praktiken, dy't beskikber binne yn har eigen kultuer te ûndersykjen dan is de kombinaasje fan groeiende liberalisaasje en nasjonalistyske mobilisaasje, dy't men yn Quebec of Katalanje fynt krekt wat men ferwachtsje soe.

Autonome yndividuen wurdearje har nasjonale identiteit net *nettsjinsteande* har meagerens mar earder *fanwege* dêrfan-d.w.s. om't in tinne nasjonale kultuer de kontekst ferskaft, dêr't yndividuen har autonomy yn ûntwikkelje en útoefenje kinne. De idee fan in sterke bân mei in tinne kulturele identiteit is net in paradoks fan it liberale nasjonalisme, mar is earder in part fan de definysje sels fan it liberale nasjonalisme. As sokssawat as liberaal nasjonalisme bestiet, kin it inkeld wêze yn dy foarm fan in sterke bân mei in tinne identiteit.

As "de saak fan de frijheid syn basis fynt yn de autonomy fan nasjonale groepen", sa't Ernest Baker it stelt<sup>30</sup> dan soe men ferwachtsje in grutter ferskaat te sjen binnen nasjonale kultueren yn termen fan de rige libbenswizen, dy't sij befetsje likegoed as gruttere mienskiplikheid tusken nasjonale kultueren yn termen fan in mienskiplike bining oan deselde basis liberale demokratyske begjinsels fan sosjale organisaasje. It feit, dat de leden fan nasjonale minderheden selsbestjoer freegje sels as har nasjonale identiteit tinner likegoed as minder apart wurden is, is net in bewiis fan in ûnliberale bining. Krektoarsom is it it bewiis hoe folslein nasjonale minderheden har oansluten ha bij moderniteit en de moderne bining oan yndividuele autonomy oannommen ha.

It fuortbestean fan it nasjonalisme fan minderheden kin foar guon minsken noch hieltyd riedseftich lykje en ik bin mij der pynlik fan bewust, dat ik net werklik útlein ha wêrom't de leden fan nasjonale minderheden sa bûn binne oan har nasjonale kultuer.

27) W. Peterson, "On the Subnations of Europe," yn N. Glazer en D. Moynihan (eds.) *Etnicity: Theory and Experience* (Harvard University Press, 1975), s. 208.

28) Alistair Hennessy, "The renaissance of federal ideas in contemporary Spain," yn Murray Forsyth, ed., *Federalism and Nationalism* (Leicester University Press, Leicester, 1989), s. 11-23.

29) Ignatieff, *Blood and Belonging*, s. 231; Dion, "Le Nationalisme".

30) Ernest Baker, *National Character and the Factors in its Formation* (Methuen, London, 1948), s. 248.



En ik wit ek net wat in adekwate útlis wêze moatte soe. Mar foar har dy't skeptysk bliuwe, soe ik simpelwei in lêste kommintaar oanbiede wolle. It soe in fersin wêze de fraach te formulearjen as: "Wêrom binne minderheden sa bûn oan har nasjonale identiteit?". Krekt as wie dat inkeld in skaaimerke fan nasjonale groepen, dy't in minderheid foarmje en net ek fan mearderheidsgroepen. As wij de fraach sa formulearje, hawwe wij oanstried om eigenskippen te sykjen, dy't minderheden fan mearderheden ûnderskiede-bijgelyks in gefoel fan ôfwat of wroch. Mar yn werklikheid is dat gjin bewiis, dat de leden fan mearderheden minder bûn binne oan har frijheid te libjen en te wurkjen yn har maatskiplike kultuer as de leden fan nasjonale minderheden".<sup>31)</sup> En foar safier't dat wier is dan liket de earlikheid te easkjen dy sterke binningen in plak te jaan, wat ek de krekke útlis foar har wêze mei. It mei dan in riedsel wêze wêrom't minsken yn it algemien har nasjonale identiteit wurdearje mar der is neat riedseleftichs oan it feit, dat *minderheden* dat dogge-hja dogge dat om deselde reden as de leden fan mearderheidsnaasjes.<sup>32)</sup>

## ÛNLIBERALE GROEPEN

Oant safier haw ik besocht om sjen te litten, dat nasjonalistyske bewegingen foar selsbestjoer yn westerske demokrasyen faak in soarch foar en in engaazjemint mei yndividuele frijheid werjaan. Fansels binne guon naasjes en nasjonalistyske bewegingen sterk ûnliberaal. Sommige kultueren, dêr't autonomy net foarop stiet, kenne simpelwei rollen en plichten oan minsken ta en komme tefoaren, dat minsken dy betwifelje of op 'e nij besjogge. Oare kultueren steane dy autonomy oan sommigen ta, wylst hja dy ûnthâlde oan oaren lykas froulju, legere kasten of sichtbere minderheden. Dat jildt selden foar naasjes yn it Westen, hoewol't der inkelde útsûnderingen binne. Dat soarte fan kultueren begeunstige dúdlik ûnliberale wearden.

Dat lit sjen, dat liberalen lidmaatskip net ûnderskriuwe kinne sûnder krityk. Yndied as it liberale engaazjemint mei it respektarjen fan nasjonale identiteiten fuortkomt út syn rol autonomy mooglik te meitsjen, soene wij dan net de leden fan ûnliberale kultueren oanmoedigje of twinge te assimilearjen oan mear liberale kultueren? Mar op 'e nij, dat ûntkent de wize, dêr't minsken yn bûn binne oan har eigen kultueren. It doel fan liberalen soe net wêze ûnliberale naasjes te ûntbinen mar earder besykje dy te liberalisearjen. Dat is faaks net altyd mooglik. Mar it is de muoite wurdich jin te binnen te bringen, dat alle besteande liberale naasjes in ûnliberaal ferline hiene en dat har liberalisaasje in duorjend proses fan ynstiútjonele herfoarming easke. Om oan te nimmen, dat hokker kultuer ek ynherint ûnliberaal is en net bij steat om te herfoarmjen, is etnosintrysk en ahistoarysk. Boppedat is de liberaliteit fan in kultuer in kwestje fan gradaasjes. Alle kultueren hawwe ûnliberale gebieten krekt allyk net in soad kultueren folslein yndividuele frijheid ûnderdrukke. It is yndied hiel misliedend te sprekken fan *liberale* en *ûnliberale* kultueren. Krekt as wie de wrâld opdield yn folslein liberale maatskippijen oan de iene kant en folslein ûnliberale maatskippijen oan de oare kant. De taak om liberaal te herfoarmjen bliuwt ûnfolslein yn elke maatskippij en it soe bespotlik wêze om te sizzen, dat inkeld suver liberale naasjes respektard wurde moatte soene, wylst oaren assimilearre wurde moatte soene.

31) Sa't Anthony Birch opmerkt, "der is gjin inkeld bewiis, dat publike loyaliteiten oergean fan nasjonale regearingen nei supranasjonale organisaasjes" (*Nationalism and National Integration*), Unwin Hyman, London, 1989, s.224).

32) Fansels binne minderheden selsbewust oer dy bining, om't bewust besykjen faak nedich is om dy te beskermjen, fanwege syn kwetsberens. Mearderheden wa har kultuer dy kwetsberens mist, kinne har nasjonale identiteit as fanselsprekkend beskôgje. Mar as dy ea bedrige wurdt dan sille hja likefolle as bij minderheden dy ferdigenje. Sa't George Bernard Shaw it ienris stelde, "In sûne naasje is like ûnbewust fan syn nasjonaliteit as in sûn minsk fan syn bonken. Mar as je de nasjonaliteit fan in naasje brekke dan sil dy neame oars oan tinke as dy wer te meitsjen".



Dêrom soene liberalen as in algemiene regel ûnliberale naasjes net behinderje moatte har mienskiplike kultuer te hanthavenjen mar soene liberalisaasje fan dy kultuer fuortsterkje moatte. It probleem hoe liberalisaasje begeunstige wurde moat en mear yn it algemien hoe liberale steaten ûnliberale minderheden behannelje moatte soene, is in grut fraachstik, dat ik earne oars wiidweidich behannelje.<sup>33)</sup>

Wêrom ûntwikkelje guon nasjonalistyske bewegingen har op in liberale wize, wylst oaren dat net dogge? Ik haw net in goed útwurke antwurd op dy fraach. Mar lit mij no ris in foarriedige suggestje nei foaren bringe. Ik tink, dat ynhoefier't in nasjonalistyske beweging liberaal is foar in grut part ôfhinget oft dy opkomt yn in lân mei lang-fêstige liberale ynstytusjes. It nasjonalisme fan Flaanderen, Skotlân en Quebec is liberaal, om't Belgje, Brittanje en Kanada dat binne. Elke nasjonalistyske beweging, dy't besykje soe ûnliberale praktiken op te lizzen oan in oerheid sil gjin inkelde stipe fan de befolking krije. Dêrfoar is it nasjonalisme fan Servje, Ukraine en Slowakije ûnliberaal, om't dy ûntstien binne yn ûnliberale steaten. Nasjonalistyske bewegingen dan hawwe oanstried om har liede te litten troch de politike kultuer om har hinne.

## KONKLÛZJES

Ta beslút, ik haw twa flaters oanjûn, dy't helpe út te lizzen wêrom't teoretisi fan modernisaasje de wierskynlikheid fan nasjonalisme ûnderwurdearje: in tekoartkommen om de ûnûntkombere rol fan de steat te erkennen yn it stypjen fan beskate etnokulturele groepen. En in tekoartkommen yn it erkennen fan de rol fan de nasjonale identiteit yn it hanthavenjen fan yndividuele autonomy. Dy twa flaters behinderje duorjend in helder begryp fan it nasjonalisme yn it Westen. It is ferrassend, tink ik, dat de earste flater noch altyd makke wurdt om't it in dúdlik fersin is, dat helder is foar elk, dy't werklik de organisaasje en funksje fan in moderne steat ûndersiket. De twadde flater is lykwols mear begryplik om't sa't wij sjoen hawwe der wat paradoksaals is yn it belang fan nasjonale identiteit foar yndividuele frijheid mei it each op it feit, dat it effekt fan liberalisaasje is, dat etnokulturele groepen yntern mear ferskillend binne en minder ferskillend foar oare groepen oer.

Ik haw der lykwols op út wolle, dat it lidmaatskip fan minsken fan har eigen maatskiplike kultuer in wichtige rol spilet yn it mooglik meitsjen fan in yndividuele kar mei betsjutting en yn it stypjen fan sels-identiteit. Wylst de leden fan in liberalisearre naasje net langer morele wearden of tradysjonele libbenswizen diele, hawwe hja noch altiten in sterke bining mei har eigen taal en kultuer. It is yndied krekt om't nasjonale identiteit net berêst op dield wearden-sa't Tamir it stelt, nasjonale identiteit leit "bûten de normative sfear"<sup>34)</sup>-dat sij in stevige basis ferskaft foar autonomy en sels-identiteit. Kultureel lidmaatskip ferskaft in begryplike kontekst fan opsjes en in wis gefoel fan identiteit en tabehearren, dat wij op roppe as wij foar fragen oangeande persoanlike wearden en projekten oer stean. En it feit, dat nasjonale identiteit net dield wearden easket, ferklearret ek wêrom't naasjes geskikte ienheden foar liberale teory binne-nasjonale groepearingen ferskaffe in domein fan frijheid en gelikensens en in boarne fan erkenning en betrouwen fan wjerskanten, dy't de ûnûntkombere skelen en ôfwikende mieningen oangeande opfettings fan it goede libben yn e moderne maatskippij bijlizze kinne.

<sup>33)</sup> *Multicultural Citizenship*, hdst 8.

<sup>34)</sup> Tamir, *Liberal Nationalism*, s. 90.



As ik gelyk ha, dat nasjonale identiteit en yndividuele autonomy ynlik ferbûn binne en dat de steat ûnûntkomber betruksen is yn it bepalen hokker maatskiplike kultueren harsels hanthavenje dan kinne wij feilich foarsizze, dat it nasjonalisme in duorjend skaaimerke fan de moderniteit bliuwe sil. De myte, dat de steat simpelwei basearre wurde kin op demokratyske begjinsels sûnder in beskate nasjonale identiteit of kultuer te stypjen, hat it ûnmooglik makke yn te sjen wêrom't nasjonale minderheden bestek hawwe op it foarmjen of hanthavenjen fan politike ienheden, dêr't hja in mearderheid yn binne. Yndied, sa't Gellner opmurk, as wij ien kear de ûnûntkombere ferbannen tusken steaten, kultueren en yndividuele frijheid erkenne, is de fraach net sa lyk wêrom't nasjonalistyske bewegingen ûntstean mar wêrom't der net mear binne.

OF WEE NEI KULTURELLE AUTONOMY

PIET BOORSMA



Hiermee het n beslist dat i minder besloten, dat it ryl de regei en it lak Frysk yn it beids- en funksje begiet wyls by de gewone delizae all. Om it fersk foar de Provinsiale media en de kommunale media te bepalen.

Wat is dit nasjonale en ynternasjonale wêrld yngen?

It probleem fan de nasjonale minderheden krêft mear argusje nei it yngen skieden fan it kulturele en Sinter- en East-Europa yn 1989. Yn e Kerkens en op de Balken fan de hichte enjste konflikten. Dêr is ferre de Westerske demokrasyen, dy't ferre de meast yn de GWSL, dat de meast en behanneling fan nasjonale minderheden in sask wêre kulturele legitieme ynternasjonale soarch en by gefolch giet eksklusyf ynternake oansjochheid en fan de betrukken identiteits.

### OP WEI NEI KULTURELE AUTONOMY

Fan de Nederlânske partij fan de alderste it stimpant fan it CDA. Op in konferinsje yn Dordt land fan politike partijen, dy't oansjoch fan de Europeaske Uny fan Krist, demokraten waarden in tal menseklike oansjochpunten it stimpant fan de omjenging mei it stimpant fan de nasjonale minderheden.

De stimpant moet oersjoch fan de it fersk nasjonale minderheden mooglik mitsje yn it fersk de eigenskippen te mitsjichjen. It i wêreftlik blane fan hie identiteit, taal, kulturele godstienst. De nasjonale minderheden kinne yn it fersk plak sels ferantwurdlikheid mitsje fan it beljefte fan hie eigen identiteit. In twadde mooglikheid, dat i de identiteit noch hie mitsje wurde kin, is regionale selsjochheid. Dy gebieden wene hie kinne mooglik op it mitsje, dat fan belang is fan it yngen hie fan de identiteit.

Om't ditte fersjochheid yn it fersk plak oersjoch wene fan de minderheden yn Sinter- en East-Europa hie ik a CDA oft dy oersjochpunten ek foar de Fryske minderheid jide kome. De CDA-partijferre hie de mitsje, dat as de Provinsiale hie fan de mitsje fan de wene, it CDA mear fersjoch fan de Fryske minderheid nei yn e wêre sels.

De problematyk fan de nasjonale minderheden hat ek fersjoch wene fan in filosofysk debat, fan de protogonisten is de Kanadiske filosoof Will Kymlicka. Hij stelt, dat yn it fersjoch mei de gewone mitsje, de mitsje dat neutraal is oersjoch de taal en kulture. As fersjoch fan in projekt fan "nation building" hie wene liberale demokrasyke sels op hie fersjoch tid ek besloten it hie fan de taal te bejuchstigen yn it fersjoch en de politike fersjoch. Dat fersjoch, dat alle oere fersjoch fersjoch wurde. As in nasjonale minderheid hie taal en kulture fersjoch hie wene sels dy minderheid de mitsje fan de sels sels fersjoch mitsje, d.w.s. de minderheidswene, as mooglik ynternake mitsje yn e politike fersjoch. In twadde punt is de fersjoch hie fan kulturele identiteit en yndividuele fersjoch. De sels fersjoch kulturele identiteit, fersjoch net, dat er in ynternake wene fersjoch wene in oersjoch groepidentiteit. Dat sels net is fersjoch wene mei it liberale fersjoch fan autonome yndividuele. It is mitsje, dat mitsje, dy't fersjoch hie op hie autonome ek hie nasjonale kulturele wene om't dy nasjonale kulture de wachstlike kulture is, dat i mitsje hie autonome yn fersjoch hie belang fan kulture fersjoch net yn de kulture sels mitsje de kulture fersjoch fersjoch is in fersjoch fersjoch oersjoch fersjoch om't Kymlicka fersjoch yn de fersjoch fan yndividuele en mitsje hie it fersjoch hie it yndividuele.

PIER BOORSMA



Hast stilwei hat it kabinet fan't simmer besletten, dat it ryk de rezjy oer it fak Frysk yn it basis- en fuortset ûnderwiis bij de provinsje dellizze sil. Oer it foech foar de Frysktalige media sil de kommende moannen besletten wurde.

Wat is hjir nasjonaal en ynternasjonaal oan foarôf gongen.

It probleem fan de nasjonale minderheden kriich mear urginsje nei it ynien stoarten fan it kommunisme yn Sintraal- en East-Europa yn 1989. Yn e Kaukasus en op de Balkan ûnstiene heftige etnyske konflikten. Dêrop ferklearren de Westerske demokrasyen, dy't ferienige wiene yn de OVSE, dat de status en behanneling fan nasjonale minderheden in saak wêze soe fan legitieme ynternasjonale soarch en bij gefolch gjin eksklusyf ynlânske oangelegenheid is fan de betrueten steaten sels.

Fan de Nederlânske partijen ken ik allinne it stânpunt fan it CDA. Op in konferinsje yn Bratislava fan politike partijen, dy't oansletten binne bij de Europeeske Uny fan Kristen-demokraten waarden in tal mienskiplike útgongspunten fêstlein oer de omgong mei it fraachstik fan de nasjonale minderheden.

De steat moat betingsten skeppe, dy't it foar nasjonale minderheden mooglik meitsje yn frijheid de eigenskippen te ûntwikkeljen, dy't wêzentlik binne foar har identiteit: taal, kultuer, godstsjinst. De nasjonale minderheden kinne yn it foarste plak sels ferantwurdlikheid nimme foar it belibjen fan har eigen identiteit. In twadde mooglikheid, dêr't de identiteit troch beskermme wurde kin, is regionaal selsbestjoer. Dy gebieten soene foech krije moatte op it mêd, dat fan belang is foar it ynstân hâlden fan de identiteit.

Om't dizze rjochtlinen yn it foarste plak ornearre wiene foar de minderheden yn Sintraal- en East-Europa frege ik it CDA oft dy útgongspunten ek foar de Fryske minderheid jilde koene. De CDA- partijsektaris dielded mij mei, dat as de Provinsjale Steaten der yn mearderheid foar wiene, it CDA mear rjochten foar de Fryske minderheid net yn 'e wei stean soe.

De problematyk fan de nasjonale minderheden hat ek ûnderwerp west fan in filosofysk debat. Ien fan de protagonisten is de Kanadeeske filosoof Will Kymlicka. Hij stelt, dat yn tsjinstelling mei de gongbere miening, de steat net neutraal is oangeande de taal en kultuer. As ûnderdiel fan in projekt fan "nation-building" hawwe liberale demokratyske steaten op hokfoar tiid ek besletten it brûken fan ien taal te begeunstigjen yn it ûnderwiis en de publike tsjinsten. Dat betsjut, dat alle oare talen yn dy steat marzjinalisearre wurde. As in nasjonale minderheid har taal en kultuer fuortbestean litte wol, dan sil dy minderheid de maatregels fan de sintrale steat neifolge moatte, d.w.s. de minderheidstaal sa mooglik ynfierre moatte yn e publike sektor. In twadde punt is de relaasje tusken kulturele identiteit en yndividuele frijheid. De striid foar de kulturele identiteit betsjut net, dat op in yrrasjonale wize fêsthâlden wurdt oan in oerlevere groepsidentiteit. Dat soe net te ferienigjen wêze mei it liberale ideaal fan autonome yndividualiteit. It is earder sa, dat minsken, dy't priis stelle op har autonomy ek har nasjonale kultuer wurdearje om't dy nasjonale kultuer de wichtichste kontekst is, dêr't minsken har autonomy yn útoefenje. It belang fan kultuer leit net yn de kultuer sels mar de kultuer jout tagong ta in rige fan weardefolle opsjes. Foar auteurs as Kymlicka leit yn de ferhâlding fan yndividu en maatskippij it primaat bij it yndividu.



Foar in kommunitêre filosoof as Charles Taylor is dêrfoaroer kultuer op direkte wize bepalend foar de eigen identiteit. In passende beskerming fan de yntegraasje en de selswearde fan it yndividu freget in erkenning en beskerming fan de kultuer, dêr't it yndividu syn identiteit oan ûntliet. Lizze bij Kymlicka de groepsrjochten yn it ferlingde fan de universele rjochten fan de mins, bij Taylor is de beskerming fan in kultuer in doel op himsels en dat moat soms ôfwwegen wurde foar oare yndividuele rjochten en frijheden oer.

De Dútske filosoof Jürgen Habermas kritisearret de liberale likegoed as de kommunitaristyske opfetting fan kulturele rjochten. Yn tsjinstelling ta Kymlicka en Taylor wol Habermas in ûnderskie meitsje tusken kulturele yntegraasje en politike yntegraasje fan in maatskippij. Habermas sprekt fan in konstitúsjoneel patriotisme. De leden fan in demokratyske rjochtssteat moatte inoar erkenne as frije en gelikense boargers en jouwe fia in demokratysk proses ynfolling oan de abstrakte grûnrjochten. Neist de politike yntegraasje wurdt it kultureel ferskaat erkend en is in foarm fan kulturele autonomy akseptabel.

Wat Fryslân oangiet, waarden de belangen fan de Fryske kultuer sûnt de 19<sup>e</sup> ieu behertige troch in konservatyf-liberale Fryske Beweging. Yn de twadde helte fan de 20<sup>e</sup> ieu naam de provinsjale oerheid de soarch foar de Fryske kultuer oer fan de Fryske beweging. Praktysk alle partijen yn de Steaten stypje op ien of oare wize in Frysk kultuerbelied. De oergong fan de konservatyf-liberale Fryske beweging nei in mear-partijen stelsel betsjut in oergong fan in etnos nei in demos.

Neist de ynternasjonale ûntjouwing op polityk en filosofysk mêd makket de Fryske demokratisearring en de erkenning fan Fryslân as nasjonale minderheid de tiid ryp foar kulturele autonomy fan Fryslân, d.w.s. in oerdracht fan foech op it mêd fan ûnderwiis, media en –as it dêrta komt-kultuer.

WILL KYMLICKA



In our kenneliscapen gefal is Nederlân, dê't de frij grutte Fryske minderheid in harsels  
autonomy of oannerklike ianbrochten mist, hoewol't dat ferhinne is dat't (eigenlik stiene  
inder wolke frij grutte nasjonale minderheden yn it Westen) de groep "Nederlânse mobilisear-  
har yn nasjonale Fryske rjochting om stikke rjochten te krijen. It is net dodich, er hiedde de wêr  
easken wegeris soe as sij dadlik alpe waarden troch de measte Friezen s

It is allid po-ik fan in liberal-demokratysk stichtout út sloen te gerandere, dat oant fan  
in minderheid oangeende territoriale autonomy allidre akseptand wurde as de sticht gerand  
alpe hewwe s't werjend wurde yn hieltyk komizere grutte alpe foer politike oantkearingen,  
dy't derfoar strida. Sa't it Frysk minne nei alle nasjonale minderheden as de  
menier mobilisearre. Nasjonale minderheden komme de wêld net yn, foel in hieltyk hewwe  
nasjonalistysk bewustwizen; sij wurde opbeud troch politike stichtaren, dy't hewwe fan hie  
besykje te oersjogjen, dat it ferstânlik is om minsken polityk te mobilisearre, dat de grutte  
minderheid foer nasjonale deelen. Yn it Frysk gefal, is it besykjen om in nasjonale  
bewustwizen te oantwikkelen, iinder de leden fan in minderheid minskere. Fan hie oant  
stichtpunt út besjoen hewwe de Friezen illeged oantpraak harsels in apen. "Wolke oantkearing  
elke oare etnografyske groep yn Europa. Doch is it besykjen fan Frysk sticht, dat hewwe fan  
Frysk oantkearing of minskere, dy't wenne yn wat historysk as Frysk hewwe fan oantkearing  
dat hie nasjonalistyske deelen stichte minne hewwe wer minskere. Dat is hewwe fan oantkearing  
in liberal stichtpunt út besjoen. Nasjonale minderheden kinne in rjoch hewwe fan oantkearing  
autonomy te easkjen, mar si hewwe iinder dat gjin plicht dat te doere. Dat is hewwe fan  
minderheid al as net territoriale autonomy easkje, moer bepaald wurde troch de wêld, fan de  
meerderheid fan syn leden, dy't dy fuarme en niere wurde troch it frije oantkearing hewwe  
troch demokratyske sticht. Wê't dy mobilisearre sligge in, hat yn it Westen in hewwe fan oantkearing  
west oantpraak op territoriale autonomy en offisjele status te hewwe fan oantkearing

## OER FRYSLÂN

WILL KYMLICKA



In oar komplisearre gefal is Nederlân, dêr't de frij grutte Fryske minderheid territoriale autonomy of oanmerklike taalrjochten mist, hoewol't dat fierhinne is om't (eigntlik allinne ûnder sokke frij grutte nasjonale minderheden yn it Westen ) de groep net minsken mobilisearre hat yn nasjonalistyske rjochting om sokke rjochten te krijen. It is net dúdlik oft Nederlân sokke easken wegerje soe as sij dúdlik stipe waarden troch de measte Friezen.<sup>8)</sup>

<sup>8)</sup> It is alhiel paslik fan in liberaal-demokratysk stânpunt út sjoen te garandearjen, dat easken fan in minderheid oangeande territoriale autonomy allinne akseptearde wurde as dy feitlik serieuze stipe hawwe sa't werjûn wurdt yn bijgelyks konstante grutte stipe foar politisi of politike partijen, dy't dêrfoar stride. Sa't it Fryske foarbyld sjen lit, binne net alle nasjonale minderheden op sa'n manier mobilisearre. Nasjonale minderheden komme de wrâld net yn mei in folslein foarme nasjonalistysk bewustwêzen: sij wurde opboud troch politike aktoaren, dy't genôch fan har leden besykje te oertsjûgjen, dat it ferstannich is om minsken polityk te mobilisearjen as in nasjonale minderheid foar nasjonale doelen. Yn it Fryske gefal is it besykjen om in nasjonalistysk bewustwêzen te ûntwikkeljen ûnder de leden fan in minderheid mislearre. Fan in histoarysk stânpunt út besjoen hawwe de Friezen likegoed oanspraak harsels in apart "folk" te neamen as elke oare etnonasjonale groep yn Europa. Dochs is it besykjen fan Fryske elites om minsken fan Fryske ôfkomst of minsken, dy't wenje yn wat histoarysk as Fryslân sjoen wurdt te oertsjûgjen, dat hja nasjonalistyske doelen stypje moatte hieltyd wer mislearre. Dat is folslein akseptabel fan in liberaal stânpunt út besjoen. Nasjonale minderheden kinne in rjocht hawwe territoriale autonomy te easkjen, mar sij hawwe sûnder mis gjin plicht dat te dwaan. Oft in nasjonale minderheid al as net territoriale autonomy easket, moat bepaald wurde troch de winsken fan de mearderheid fan syn leden, sa't dy foarme en utere wurde troch it frije demokratyske debat en troch demokratyske striid. Wêr't dy mobilisaasje slagge is, hat yn it Westen de dúdlike tendins west oanspraak op territoriale autonomy en offisjele status te honorearjen



## YNHALD

|                                    |    |
|------------------------------------|----|
| Foarwurd                           | 1  |
| Ynlieding                          | 3  |
| Kulturele Ko-eksistinsje yn Europa | 7  |
| Maarten Mourik                     |    |
| Liberaal Nasjonalisme              | 25 |
| Will Kymlicka                      |    |
| Op wei nei kulturele autonomy      | 67 |
| Pier Boorsma                       |    |
| Oer Fryslân                        | 73 |
| Will Kymlicka                      |    |



